

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hans Kyrre

x

Furboerne

DANMARKS FOLKEMINDER Nr. 9

FURBOERNE

VED

HANS KYRRE

DANSK FISKERLIV I

KØBENHAVN
DET SCHØNBERGSKE FORLAG

KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI I KOLDING

1912

FORORD.

DET væsentligste af nærværende Skildring er nedskrevet allerede i Aaret 1906, og en Del af Materialet indsamlet før dette Aar. Men i vore Dage skrider Udviklingen hastig frem, og det er derfor ikke muligt andet, end at meget af det, som tilhører den nye Tid, har ændret sig, siden jeg i hine Aar opholdt mig paa Øen i mine Sommerferier. Det er vel sandsynligt, at endnu mere af det gamle er forsvundet siden dengang, at Furboerne selv vil hævde, at deres Levevis nu ikke adskiller sig særligt fra andre Egues.

Men saa megen mere Grund er der da til at arbejde for Bevarelsen af det, der hører Fortiden til; — alle véd, hvor let det ellers i vor travle Tid bliver glemt. Maatte jeg med disse Blade have bidraget lidt til at værne om de gamle Minder, der knytter sig til den mærkelige og skønne lille Limfjordsø!

Hr. Seminarielærer C. M. C. Kvolsgaard i Ranum, der ved sin trofaste, altid vaagne Kærlighed til vore Folkeminder, først lærte mig at skatte den skjulte Rigdom, vi ved dem ejer, beder jeg med dette Hæfte modtage min ærbødige Tak.

København 1912.

HANS KYRRE.

INDHOLD

	Side
<i>Aandelig Karakteristik</i>	7
Historisk Overblik.....	7
Befolkningen som den er	17
<i>Legemlig Karakteristik</i>	29
Befolkningens Ublandethed.....	29
Dragt.....	30
<i>Smaa Træk af Fiskernes Liv</i>	36
Kirkebakken.....	36
Baaden ud	38
Paa Fjorden.....	40
Agerbrug og Driftsmaade.....	44
Inden Døre.....	48
Lidt om Furbosagnene og deres Slægtninge..	61
De gamle Viser og deres Skæbne.....	65
Furboen i Folkemunde	69

Historisk Överblik.

Limfjordsegnene med deres ejendommelige Naturforhold har gennem Tiderne mere end nogen anden Egn i Jylland formaaet at ægge Befolkningens Fantasi. Svangre med Sagn, gammel Folketro og gamle Fortidsminder er disse Kyststrækninger. Og som en koncentreret Sagnplet midt i Sagnenes Rige ligger *Øen Fur*.

Allerede paa Afstand hendrager *Øen* Opmærksomheden paa sig. Ser man den saaledes fra Nykøbing paa Mors, tegner der sig for Øjet et Bakkerids, der efter rejsendes Udsagn paafaldende minder om Capri. —

Selv den tørre »Danske Lods« undgaar ikke et lidet Anstrøg af Poesi, der staar i en lidt løjerlig Modsætning til dens sædvanlige skematiske Beretninger om Sømærker og kendelige Punkter, naar den fortæller om Fur: »N. for Salling og adskilt derfra ved det smalle Fursund ligger *Øen Fur*, der paa Nordsiden er høj og bakket med brat affaldende mørke Skrænter med gule Pletter langs Kysten. Den sydlige Del af *Øen* er lav, idet Landet her jævnt skraaner ned mod Kysten, hvor

der ved Vestsiden samt ved Fur Kirke og paa Sydsiden af Engelst Odde findes lave, græsgrønne Skrænter« o. s. v.

Den, der vil forstaa Furboernes Tankesæt, maa kende deres Land; thi denne ejendommelige Afveksling i Overfladeforhold, disse skumle Hedebacker mod Nord og de frodige Engstrøg mod Syd, Rødstenen med dens mystiske Hule, — alt dette staar i den nøjeste Forbindelse med deres nedarvede Tro paa Trolde og Trolkvinder, Underjordiske og Bakkemænd.

Mændenes hyppige og langvarige Ophold paa Fjorden i de lange Nætter har ydermere bragt dem i denne nøje Pagt med Naturen, som man genfinder overalt hos Fiskerbefolkninger.

Kvinderne var under Mændenes Fravær overladt til sig selv. De maatte dyrke Jorden og alene bære Ansvar for Hjemmenes og Børnenes Røgt og Pleje. Dette gav dem en Ansvars- og Selvstændighedsfølelse, der nødvendigvis maatte meddele sig til Børnene.

Meget tidlig kom Øen under en særlig *kirkelig* Paa-virkning, idet Domkapitlet i Viborg allerede under Erkebiskop Eskil kom i Besiddelse af Sct. Mortens Kirke paa Fur, og i de følgende Hundredaar tilegnede Kapitlet sig mere og mere af Øen, indtil det i Aaret 1410, da Frue Maren Jensdatter tilskødede det Lundegaard og alt sit øvrige Gods paa Fur, som hun ved Faderens, Ridder Jens Mikkelsen Krabbes Død var kommen i Besiddelse af, — kunde betragte sig som Eneherre over Øen. Til Gengæld skulde der daglig i Fur Kirke afholdes Sjølemesser for hendes og hendes Forældres Saligheds Skyld. Hendes »Trygningsdag« skulde aarlig fejres med stor Højtidelighed, hvorved 12 Præster skulde være medvirkende.

Disse pompøse kirkelige Ceremonier har bidraget til at fremkalde stærke religiøse Strømninger i disse Naturbørns Sind. »Paa Helligdagene passer disse Øboer Kirken lige saa troligt som Marken og Havet de andre seks«, siger Blicher (Rødstenen paa Fur).

De kirkelige Handlinger fejredes med stor Højtidelighed og ejendommelige Skikke, der for nogles Vedkommende senere vil blive omtalt. I »Den Viborger Samler«¹⁾ fortælles saaledes om en gammel Begravelsesskik, som ingen af de nulevende

¹⁾ Aaret 1821 Nr. 140.

Furboer erindrer, men som gamle Folk dog har hørt omtale: Naar Manden begravnes, sidder Konen paa samme Vogn som Liget med Skørtet op over Hovedet — bag ved Kisten. — Indsenderen meddeler, at denne mærkelige Skik er speciel for Fur.

Endvidere var der ejendommelige Skikke ved Bryllupper, Offertjenester o. dsl.

De gamle Furboer var flittige Kirkegængere, hvilket øjensynlig har staaet i Forbindelse med Frygten for alle de onde Væsener, der i Følge gammel Folketro skulde høre hjemme paa deres Ø. »Ingen ægte gammel Furbo har tvivlet paa, at jo Hullet under Rødstenen var Trolde Ind- og Udgang« (Blicher). Og i Bakkerne boede de, i onde Menneskers Skikkelse aabenbarede de sig. Talrige er de gamle Furboers Fortællinger om Skif-

Kystparti med den røde Stens Fremspring ved Fjorden.

tinger og »Bjergtagninger«. I Befolkningens Sind vakte de Mistænksomhed og Mistro og skabte et unaturligt Følelsesliv, der snart kunde give sig Udslag i Hævnlyst og Voldsdaad, snart i den mest lidenskabelige Pietisme. Fattigdom og Nød har ofte lagt sig kuende over dem og bidraget til, at de indbyrdes sluttede sig sammen i deres egen lille Verden og nærmest betragtede den omgivende som en Magt, man i alle Tilfælde maatte være paa Post over for.

Mod de lokale Fjender, Trolde og Bjergfolk, søgte de Beskyttelse hos Kirken; men mod de adelige Ejendomsbesiddere

og Staten, der forlangte Tiende og Skatter, — mod disse Stortrolde gav Kirken dem intet Værn. Her maatte de klare sig selv, og det skete ofte under Haardhed og Brutalitet. —

I Pontoppidans »Danske Atlas« (udgivet 1768) skildres Furboerne som »arbejdsomme, flittige og ved det haardeste Arbejde uforsagte Folk. De er ærlige og simple og ikke befængt med fremmede Sæder. De lever meget knapt saa vel hjemme som ude. En Spegeaal, et Stykke Brød og en Bøtte sur Mælk er et godt Maaltid for en Furbo. De er ædruelige; Drik og Dobbelt og deslige Laster ere de ej hengivne til. Den, der er for saadant, er foragtet imellem dem. De rejse sjældent fra deres Fødestavn, ikke heller indfinde fremmede sig hos dem, saa det er en gammel Folkeslægt, som bebor dette Land . . . Ved deres Bryllupper og Samkvem finder man dem anstændig lystige. De bruge ingen Instrumentalmusik, men fornøje sig med at danse efter Sang, da baade Kvinde- og Mandkønnet sjunge mest alle vel og erindre deres Forfædres Bedrifter ved gamle Kjæmpe- og andre Viser . . . Deres Drik ved saadan Lejlighed er godt Øl, som de drikke af Lerskaale, lidet Brændevin og derhos en Pibe Tobak.«

Blicher synes fortræffeligt at udfylde denne Pontoppidans Karakteristik i de Ord, han lægger en Furbopræst fra det 18. Aarhundrede i Munden.

En fremmed, der er kommen til Øen for at eftersøge to Flygtninge, siger til Præsten: »At visitere, det vilde have lange Udsigter og ikke nytte. Mens vi omrode et Hus, kunne de være i et andet, — dersom Befolkningen vil hæle dem. I maa jo kende disse Menneskers Tænkemaade i dette Fald?« —

»Vel gør jeg det«, svarede Præsten, »har de lovet dem, I søge, Husfred og Sikkerhed, da holde de det ogsaa. Ej heller vil nogen dreje eller bøje dem, hverken med List eller Vold, — med mindre I har et Kompagni Soldater til eders Raadighed.« —

En Viborg Landstingsdom fra Aaret 1567 giver et Indtryk af den Voldsomhed, hvormed de kunde gaa frem, naar nogen prøvede at »dreje eller bøje dem« mod deres Vilje.

Furboerne har paa den Tid ligget i Strid — rimeligvis med en af de adelige Jordejere —, og paa dennes Vegne møder

Delefogden¹⁾. Han har stævnet Furboerne til Møde paa det lokale Tingsted, »Lille Jens's Høj«, der ligger omtrent midt paa Øen. Det fremgaar ikke af Dommen, hvormed Stridigheden egentlig drejer sig; men naturligvis er disse Fiskere kun slet bevandrede i Lovkyndighed, og sandsynligvis har de Lovens Paragraffer imod sig. De har i hvert Fald opgivet at gaa Rettens lange og usikre Vej. Mens Delefogden bedst er i Gang med at forelæse og sammenholde sine Lovparagraffer, og Furboerne tilsyneladende andægtige staar omkring ham, springer en Mand frem af Kredsen og støder en Kniv i Brystet paa ham. I Steden for at forfølge og paagribe Drabsmanden, lagde Furboerne — de brave Kirkens Tjenere — sig paa Knæ og bad til Gud, at den døende »motte komme thiell Skiell oc Schriftemaaell«, og mens »Gud allermegtigste naadeligen dette tilloed«, undflyede Drabsmanden, og han er, paa det Tidspunkt, da Dommen afsiges, endnu ikke taget til Fange.²⁾

Det er ikke en enkelt Mands personlige Hævnlyst, der har givet sig Udslag her, det er »den anonyme Folkevillie«, der vælger sit Redskab, og hele Dommen viser en stiltiende Indrømmelse af, at Forholdet virkelig er saaledes. At anklage alle Furboerne for Oprør og Sammensværgelse mod Lensmanden, vilde blive for vidtløftig en Sag. Man nøjes da med at anklage de paa Tinge tilstedeværende for, at de efter Drabet gav Morderen »Rom og Platz oc lod hannom ephther samme Drab undkomme oc heden vige, oc icke hannom vilde forhindre, paatage eller gribe, oc meente Retten derfor dennom udi hans Gierning partiesk oc deelactige att være, oc samme Manddrabere att flye tilstede eller att stande derfor till Rette oc bøde emoed dieris Herschap, som dett sig bør«. Klagen er rettet mod samtlige paa Tinget tilstedeværende.

Man ser her det mærkelige, at Retten anklager Furboerne efter en Lov, der først traadte i Kraft som saadan over et halvt Hundrede Aar senere. I nogle Købstadretter findes ganske vist en Forordning om, at Vidnerne til et Manddrab skal

¹⁾ Delefogden var en Betjent under Lensmanden, der paa Tinge forfulgte de Sager, som denne fandt sig beføjet til at anlægge. Gram omtaler i »Vid. Selskab's Skr. III 353 Delefogden i en anden, maaske nyere Betydning som »den Bonde, der i Herskabets Sted dommer mellem splidagtige Bønder i en Landsby i smaa Tvistigheder, der ej behøves at gaa til Tinge med«. — ²⁾ Dommen er aftrykt i Kolderup-Rosenvinges: Gamle danske Dømme (II. S. 229 f.).

forfølge og paagribe Manddraberen (saaledes i Dronning Margrethes alm. Stadsret Cap. 37 og Christoffer af Bayerns Kjøbenhavnske Stadsret Cap. 6. 1.); men ikke nogen alm. Lov før Kristian den Fjerdes Tid i dennes Forordning af 29. Marts 1620. I Følge Recesserne af 1547 paaligger det kun Kongens Foged eller Lensmanden, Manddraberens Herskab og Jorddrotten til den Gaard, hvor den dræbte boede, at efterkomme Eftermaalsmandens Opfordring til Forfølgelse.

Furboerne gør aldeles ingen Indvendinger imod, at man anklager dem efter denne Fremtidens Lov. De hævder kun, at de ingen Opfordring har faaet til Forfølgelse af Morderen, og skønt Retten »meente dennom udi hans Gierning partiesk oc deelactige at vere«, nøjedes den dog med at idømme dem nogle Bøder til deres Herskab.

Dette er et Eksempel paa, hvorledes den ydre Magt tvinger de smaa Samfund ind i Sammenholds- og Fællesfølelsen. Det er dette ydre Pres af den ubarmhjertige Stor-Samfundsmagt, der gennem Tiderne har tvunget denne Ø's Befolkning til at holde sig sammensluttede inden for deres af Naturen fastsatte Grænser og netop derved bidraget til, at der skabtes og bevaredes en for denne Landsdel ejendommelig Folketype.

En anden Begivenhed, der fandt Sted en Snes Aar før den oven for omtalte, er ligeledes et Eksempel paa, hvorledes det var Furboernes Særinteresser, der altid traadte i Forgrunden paa deres historiske Skueplads.

Det er tidligere omtalt, hvorledes det lidt efter lidt var lykkedes Domkapitlet i Viborg — paa Slægten Krabbes Bekostning — at faa Øen i sin Besiddelse.¹⁾ Uagtet denne Adelsfamilie saaledes Gang paa Gang havde afstaaet Gods til Kapitlet — baade paa Fur og andensteds — var det dog lykkedes dens Medlemmer at naa frem til fornemme og ansete Stillinger i Riget. Mogens Krabbe til Bustrup var saaledes Fader til den mægtige Rigmarsk Tyge Krabbe. Det blev dog ikke ham, men hans Fætter, Iver Krabbe, der aabnede Kampen mod Kapitlet ved Domkirken i Viborg for at tilbagevinde de tabte Ejendomme.

¹⁾ Se herom i Helses: Viborg Stift paa Reformationstiden, Afhandl. i Kirkehist. Sml., 1. Række, VI B., S. 261—62.

Tidlig har Iver Krabbe været besluttet paa denne Kamp. Til hans nybyggede Borg »Krabbesholm« ved Skive (den nuværende Krabbesholms Højskole) skulde der lægges saa meget Gods som muligt. Han betragtede sig som retmæssig Ejer til Øen Fur, og ud fra denne Forudsætning var det, at han i Aaret 1532 sammen med sin Ven Hans v. Wisch lod afholde sin skæbnsvangre Jagt paa Øen.¹⁾ Det var »den Løwerdag nest efter Sct. Ketteli Dag«, at de to Junkere med Heste og Hunde og øvrige Jagtfølge lod sig sætte over til Fur. Gennem Kornmarker og Markhegn gik Jagten. Mens Jægerne nedred Sæden, skambed Hundene Furboernes Lam og Ungkvæg, der gik og græssede i de tørre Bakker. Og da Herskaberne forlod den haardt medtagne Ø, havde Iver Krabbe i Furboerne skaffet Kapitlet i Viborg en lidenskabelig Forbundsfælle, der bidrog sit til, at Kampen om Fædrenegodset endte med et fuldstændigt Nederlag for den mægtige Adelsmand, Kongens Lensmand paa Koldinghus, Herre til Østergaard og Krabbesholm.

Kapitlet lod selvfølgelig ikke et saadant Overgreb gaa upaa-talt hen, saa meget mere, som det heri saa en kærkommen Lejlighed til at faa Ram paa en farlig Modstander. — Alle-rede d. 19. Juli 1532 blev der udskrevet Tingsvidne fra Fur Birketing angaaende de Ulykker, de to adelige Junkere havde anrettet paa deres Jagt.

Den 21. Juli s. A. ligeledes Sognevidne fra Fur, udstedt af Præsten Kristen Mikkelsen m. fl. Søndag efter Sct. Margrethe Dag »at Hans v. Wisch og Iver Krabbe med deres Følge jagede frem og tilbage i Povl Grieses Korn og nedtraadte hans Dige og Lukkelse for hans Korn den Løwerdag nest efter Sct. Ketteli Dag sidst forleden«. Og Mester Anders Skovgaard tilskrev Faderen, Glob Krabbe til Østergaard, et egenhændigt Brev, hvori han i stærke Ord fordømte Sønnens »uchristelige Færd mod de arme Bønder«. Glob Krabbe synes at have bragt en foreløbig Forsoning til Veje mellem Sønnen og Kapitlet, men Iver Krabbe havde ikke opgivet Kampen, og Furboerne havde endnu mindre glemt Iver Krabbes Jagt.

Kort Tid efter udbrød nemlig Grevens Fejde, og Furboerne,

¹⁾ Omtalt i biogr. Leksikon under Iver Krabbe og i Heises: *Diplomatarium Viborgence* (Tingsvidne fra Fur Birketing 19. Juli 1532 og 21. Juli s. A.). Kirkehist. Sml. 2. Række, V. B., S. 527 flg.

der ellers ikke plejede at beskæftige sig med Storpolitik, lagde her en voldsom Kampiver for Dagen. Naturligvis vedkom det ikke dem, om Danmarks Konge hed Kristian eller Frederik; men med den unge Junker Iver Krabbe havde de siden Jagten holdt et vaagent Øje, og da han nu stod i Adelsmændenes Rækker i Nørrejylland, ilede de mandstærke til Svendstrup og sluttede sig her til Skipper Clemens. Kampen havde for dem kun det til Maal at se Iver Krabbes Krop i en Galge, og da Adelens Hær var slaaet, var ogsaa Junkeren i Hævnernes Hænder. Paa Vejen til Retterstedet kom imidlertid en af de oprørske Bønder ved Navn Jens Jepsen og bad godt for Delinkventen.

Han maa paa en eller anden Vis have forstaaet at skaffe sig en ret betydelig Indflydelse hos de hidsige Furboer; thi det lykkedes virkelig for ham at formilde Sindene, saa man nøjedes med at indsætte Iver Krabbe i Aalborg Arrest.

At ogsaa en Adelsmand fra de Dage kunde vise sig taknemlig mod en Bonde, ses af følgende Sag i »Danske Magasin«¹⁾: 1545 torsdagen epther missericordia dominij Jens Jepsen i Hollemstedt flicck breff, att motte were frij fore hans halsløsning epther thij hand friide Iffuer Krabbes Hals i neste forgangne feyge.

Da Bondeoprøret var dæmpet, kom Iver Krabbe straks igen paa fri Fod, og øjeblikkelig var han parat til at genoptage Kampen mod Kapitlet. Kong Kristian den Tredie, der aldrig kastede Vrag paa de Adelsmænd, i hvem han fandt Støtte i sin Kamp mod den katolske Gejstlighed, tog sig i alle Maader af Iver Krabbes Sag. Men Forholdene stillede sig forøvrigt i højeste Grad til Ugunst for Lensmandens Planer. I Aaret 1534 blev der nemlig i den udvalgte Konges foreløbige Forsikringsbrev indsat den Bestemmelse, at det Gods, som Kirken havde i Besiddelse, og som brugtes med Messer, daglige Tider og andre Ceremonier, skulde den fremdeles beholde, indtil der blev truffet nærmere Ordning i denne Sag af Kongen i Forening med Adelen. (Se herom Geh. Ark. Aarsberetning 2. 81.)

Kapitlets Sag støttedes yderligere derved, at Mester Anders Skovgaard i Viborg sluttede sig til den nyvalgte Konge. Endelig

¹⁾ 4. Række, S. 94.

var det ved Recessen af 1536 fastslaaet, at alle Prælatværdigheder og Kannikedommer »skulde blive ved Magt at stande«.

Trods alle disse tilsyneladende uoverstigelige Hindringer opgav Iver Krabbe ikke sin Sag. Han paastod, at Messerne var blevet forsømt og Tjenesten nedlagt. Domkapitlet havde forudset denne Indvending, og takket være det venskabelige Forhold, der ved Iver Krabbes Jagt var tilvejebragt mellem Furboerne og Kapitlet, kunde det nu fremlægge Tingsvidne fra Fur Birketing om, »at saa længe de [Furboerne] kunde mindes eller høre spørge af deres gamle Forældre, havde Messerne været holdt ved Magt, som Kapitlet var pligtig at lade holde i Fur Kirke«. ¹⁾

Sagen fik da ogsaa et uheldigt Udfald for Iver Krabbe, idet han maatte opgive Kravet om Ejendomsretten til Fur og nøjes med Retten til at — præsentere en Præst ved Kapitlet i Viborg.

Iver Krabbe, hvis Liv staar i saa nøje Forbindelse med et vigtigt Afsnit af Furs Historie, døde i Følge Christiern Nielsen Juls Aarbog »d. 27. Aprilis, Jubilate Søndag 1561«. —

Furboerne vedblev altsaa fremdeles at staa under Domkapitlets gejstlige Formynderskab; men de blev i den følgende Tid ikke mere kultiverede: Snart er det Tiendeafgiften, der giver Anledning til Kiv, hvilket fremgaar af et Tingsvidne fra Fur Birketing d. 26. Maj 1531 om Store Sørensen Uvillighed til at yde Afgifter til M. Anders Skovgaard og Kirken (trykt i Heises Diplomatarium Viborgense), snart er der indre Stridigheder om Markforhold, saa der endog maa sættes Ejendoms- tab til Straf for Overtrædelser og Uregelmæssigheder paa dette Punkt.

Armoden bliver mere og mere almindelig paa Øen. Grunden hertil er af Kruse (Sml. til jydsk Hist. og Tpgfr.) og Fr. Hammerich (Brage og Idun) angivet at være Vesterhavets Gennembrud ved Agger, hvorved Saltmængden i Limfjorden forøgedes, saa Ferskvandsfiskeriet her, der var Furboernes væsentligste Indtægtskilde, lagdes øde.

Imidlertid ser det ud, som Kejserkrigen, der ogsaa naaede op til disse Egne, har medvirket til at forøge Nøden.

¹⁾ Se Kirkehist. Sml. 2. Række, V. B., S. 527 flg. og 4. Række VI., S. 389.

Om denne Krigs Ødelæggelser paa Øen oplyser følgende Vidnesbyrd fra Fur Birketing.¹⁾

Wij effterskreffne Hr. Jens Christensen Ørom, Sognepræst paa Fuur, Niels Winther i Gristillgordt . . . (flere Navne) kiendis oc gjøre for alle vittherlight, at Jens Mortensen i Debell och Søren Nielsen i Kubdall haffuer werit voris Kundskab och vinde begierendes, anlangendis ath i fiendernes tid bleffue saa forarmet, atti icke siden den thid er komen til rette med affuel ock biering, atti forgangendis aaringer formaatte att udgiffue deris schyld, huilken voris sandfærdig Kundskab wij icke vidste dennom att negthe. Da er det os fuld vitherlig, i ret sandhed, att forne Jens Mortensen och Søren Nielsen bleffue saa forarmet i fiendernis thiid, ock icke siden er komen til affuel ock bieringh, atti forgangendis aaringer kunde formaae att udgiffue deris schyld ock landgild i nogen maade. Ock denne voris kundschab vider vill verre bestondig, om behoff giøris. Dis thill widnesbyrd winder voris segnet eller egen haandt underskreffuet.

Actum Fuur d. 14 September Anno 1632.

SØFFREN PEDERSEN.
Egen haandt.

KNUD NIELSEN.
Egen haandt.

Fra omtrent samme Tid stammer to andre Tingsvidner fra Fur Birk, der viser, at den ogsaa anden Steds fra kendte Skik at kaste Nøgler paa Graven, naar Arvingerne vilde frasisge sig Arv og Gæld efter en afdød, ogsaa har haft hjemme her. Det gik til paa den Maade, at Arvingerne ved Jordefærdens Slutning kastede Nøglerne til den afdødes Gemmer paa Graven, idet de udtalte den fattede Beslutning. Derpaa blev der udtaget Tingsvidne, i Tilfælde af, at der senere skulde opstaa Retskrav.

De to Tingsvidner fra Fur vedrørende denne Skik findes i Konsistoriets Arkiv (Pakke 94), og er aftrykt i »Kirkehist. Sml.«.

Det første stammer fra Aaret 1631. Det er en Kone, sal. Christian Schøtts Hustru, der »kastede nøgler paa graffuen og vedersagde arffue ock gield, ock sig inthedt dermed vilde befatte i nogen mode«. — Det andet er udstedt paa Fur Birketing d. 6. Juli s. A. Heri vidnes, at Niels Pedersen i Lendum paa sin Moders Vegne tog Nøglerne og kastede dem paa Graven og sagde sig fra Arv og Gæld efter hendes afdøde Mand.

¹⁾ Trykt i Kirkehist. Sml. 3. Række, 5. B., S. 639.

At denne trykkende Fattigdom har givet Anledning til de sædvanlige Uordener og Retsovertrædelser, er let forstaaelig; og for at bringe roligere Forhold og blidere Kaar til Veje gav allerede Frederik den Anden Indvaanerne paa Fur ved sit aabne Brev af 20. Juli 1570 Nedsættelse i Skatteafgiften. Kristian den Fjerde giver i et aabent Brev af 5. Aug. 1640 en yderligere Indrømmelse, og disse Breve stadfæstes endelig d. 1. Septbr. 1655 af Frederik den Tredie. Med den tiltagende Armod fulgte selvfølgelig en Del Uredelighed. Hammerich meddeler i »Brage og Idun« om »de Maader de hitter paa for at snyde hinanden«, hvorefter den morsomste er »den Behændighed, hvormed de malker hinandens Køer«. —

Og hermed er vi allerede inde paa en Betragtning af det daglige Livs jævne Prosa, der bedre end spredte historiske Træk giver et Billede af

Befolkningen, som den er.

Det er allerede i Indledningen antydet, hvorledes Øens Natur har grebet skabende og formende ind paa Befolkningens hele Tankesæt. Henrik Steffens, der som Geolog havde Lejlighed til at studere de Mennesker, der levede under Paa-virkning af en forskellig ydre Natur, havde gjort den Erfaring, at der i hver Landsdel findes ejendommelige fra hinanden skarpt adskilte Sagn, der er præget af den Jordbund, hvorefter de er vokset frem. »De forskellige Folks Aand er det vel egentlig, der giver Sagnene deres Karakter, men indenfor Folkegrænsen virker unægtelig Landets Natur overordentlig ind paa dem«.

Hammerich skriver i Anledning af et Besøg paa Fur, hvor han dvæler ved de lokale Sagnhistorier »Det er, som Hulerne, Bjergstyrtingerne, Klippemasserne gengiver deres Billede i det klare Sagnspejl; mere skarpt tegnede og større Personligheder træder os her i Møde som i Bjergmanden paa Fur«.

Sagnet siger vel, at nu er de borte Skov-, Træ-, Høj- og Vandaander, Lygtemænd, Ellefolk, Skattegravere, Underjordiske, Nisser, vilde Jægere, Dværge og alle de andre — borte

allesammen. Det fortælles, at de en mørk Nat lejede en Baad og sejlede bort fra Øen. Men i Fiskernes natlige Samtaler paa Fjorden og i »Æ Liegstouw« levede de endnu et langt Liv og er vel næppe helt uddøde den Dag i Dag. I hvert Fald kom de — ved Kong Frederik den Syvendes Besøg paa Øen (1852) — tilbage og plukkede Rødstenen ren for Mos, for at der kunde være pænt, naar Kongen kom.

Rødstenen med de omgivende Bakker. (F. n. t. Højre ses Hulens Indgang.)

Æ Liegstouw har spillet en stor Rolle netop i Henseende til at bevare gamle Sagn og Sange. Furboerne er et selskabeligt Folk. Deres Trang til indbyrdes Omgang ytrer sig paa mange Maader. To Furboer, der blot kender en lille Smule til hinanden, gaar aldrig hinanden forbi uden at standse og »praate« lidt sammen. Og de kender jo hinanden alle i deres lille Rige.

Fra denne primitive Form for Selskabelighed og op til den mere komplicerede, der kommer frem ved deres store Bryllupper, gives der naturligvis mange Mellemløst, og en af disse er Selskabeligheden i Legestuen.

De af Naturen tunge Gemytter kunde her slaa over i den yderste Munterhed. Det var ikke et bestemt Hus, der var deres Samlingsplads, det gik paa Omgang mellem Beboerne.

Medens Lystigheden i andre Egenes Legestuer gjerne gav sig Udslag i Dans og Danselege, er denne Form her mindre fremtrædende. Man fik Tiden til at gaa ved Historier og gamle Sange. Legestuerne paa Fur minder i meget om Østjyllands »Bindstouwer«.

Samtalen indleddedes vel i Regelen med de almindelige Betragtninger over Vejr og Vind, der har saa meget at betyde for en Fiskerbefolkning. Man lagde nøje Mærke til alle Helgendage; thi af Vejret paa saadanne Dage blev der taget Varsler for følgende Dages Vejrlig, og hermed var man allerede Mystikken i Vold.

Og saa maatte Sagnene holde for. Man vil vanskelig i nogen anden Egn af Landet finde en saadan Sagnrigdom som her. De fleste af disse Sagn er tidligere trykt, og et enkelt, Sagnet om Bjergmanden i Rødsten, der udtalte Spaadommen om Kong Valdemar, er kendt over hele Landet. I hver Folke-mindesamling vil man støde paa Sagn fra Fur.¹⁾

Naar den »røgede« Brændevin kom frem, — og den kom i Regelen allerede ved Selskabelighedens Begyndelse, — da skabtes der nye Sagn og de gamle fik nye Tilsætninger og Variationer. — Stemningen blev efterhaanden noget løftet. »Hwo' Branviin in'da ka' lætt en sølle Minnesk!« er en gammel »Sej« fra Furbogilderne.

Sagnene veksler i Aftenens Løb med Sange. Furboerne er musikalske Folk, et Skudsmaal som allerede Pontoppidan giver dem i »Danske Atlas« (se ovenfor S. 10). — Det vilde dog være urigtigt at antage, at smukke, anstændige Folkeviser en hel Aften skulde kunne holde Stand mod de utallige grove Viser, der især i ældre Tid var saa almindelig blandt Almuen. En gammel Kone, jeg engang talte med om Legestuerne, var villig til at indrømme dette. Hun betragtede det som en selvfølgelig Sag og sang for mig et Par Viser, hun erindrede fra Legestuerne i sin Ungpigetid. Hun kunde forresten flere, men jeg følte mig fuldt tilfredsstillet af de to. —

Musik (instrumental) kendte man i de Tider ikke noget til.

¹⁾ Saaledes findes der i »Brage og Idun« (II. Bind, S. 309 ff.) ikke mindre end seks udførligt meddelte Sagn fra Fur. Flere kan man finde i Thieles Folkesagn I, S. 353—54 og 377. II, S. 40, 62—63, 205 og 236. — I Små. til jydsk Hist. og Topgrf. I. Række, 1. B., S. 417 f., i Sv. Grundtvigs »Gamle danske;Minder i Folkemunde« og Pontoppidans »Theatr. Danicæ« 432—34 o. s. v.

Øens første Spillemand var den muntre Lejlighedsdigter Niels Brink, af hvem der i »Brage og Idun« gives en fornøjelig Skildring. Han levede ved Midten af forrige Aarhundrede.

Tilstede i Legestuerne var baade unge og gamle, Mænd og Kvinder. — Var Mændene paa Fiskefangst, da opsøgte Kvinderne hinanden, naar Dagværket var endt, og de sad da ofte oppe til langt ud paa Natten for at afvente Husbondens Hjemkomst fra Fjorden. —

Furboernes festligste Sammenkomster var dog de store *Bryllupper*. Af et saadant gammelt Furbobryllup, som det saa ud for en 20—30 Aar siden, har Maren Nielsen, Dalager paa Fur, givet mig en Skildring, der fortrinsvis støtter sig til egne Erindringer, som hun yderligere har faaet suppleret ved Meddelelser fra endnu levende gamle Folk paa Øen. Maren Nielsen, der selv flere Gange har givet smaa Skildringer fra Fur (saaledes i »Dansk Husflidstidende«), fortæller saa interessant, at jeg her omtrent ordret kan gengive hendes Skildring:

Det var en gammel Regel, at et Bryllup skulde holdes paa en Søndag i Efteraarstiden, og samtidig med Kirkegangsfolkene mødte Brudeskaren ved Kirken. Der var ingen Forridere, men derimod en Skare »Forgangspiger«, smaa Piger lige fra 4 til 14 Aars Alderen, der gik parvis foran Brudeskaren — helt ind i Kirken — medens de strøede Blomster paa dens Vej. Disse Smaapiger skulde ofre umiddelbart efter Brudeparret. Den gamle Taxt var 4 Skilling fra hver — det blev saa senere til 10 Øre — til Præst og Degn.

Gæsterne samledes tidlig paa Morgenstunden i Brudens Hjem, og Modtagelsen fejredes med Musik og Drik. — Bruden og Brudgommen kørte hver paa sin Vogn til Kirke, Bruden forrest, dernæst Brudgommen med Spillemændene paa samme Vogn. Hjem kørte Brud og Brudgom sammen. Præsten og Læreren fulgte med Brudeparret hjem fra Kirken for at tage Del i Festlighederne. Efter Hjemkomsten blev der spist Middagsmad, og idet Stegen bares ind, spillede Musikken op. Naar Maaltidet var forbi, kom Degnen frem i Døren mellem Stuerne og takkede for Mad. Han bad samtidig Gæsterne om »at søge de samme Pladser i Morgen igen«. Brylluppet varede jo i Regelen tre Dage. Den første Dag mødte Kvinderne i

deres fine sorte Kjoler, men efter Middagen blev denne Dragt ombyttet med det almindelige Søndagstøj. Andendagen skulde baade Mænd og Kvinder møde i deres fineste Tøj. Paa den Dag skulde der ofres til Bruden. Ofringen fandt Sted efter Middagsmaaltidets Afslutning. Mens man endnu brugte de »gamle Penge«, ofredes der fra 3 Mark til 2 Rigsdaler. Bruden bar under Vielsen og hele den første Dag et Hovedtøj, der kaldtes en »Walk«; det var en udstoppet Tingest, der lignede en Pølse, pyntet med Glimmer og Stads, den var jo meget original. Paa Brystet bar hun en Smække, hørende til Walken; ogsaa paa den var der glimrende Guld- og Sølvstads. Tøjet var altsammen hjemmevævet paa hine Smykker nær, der gik fra en Brud til en anden.¹⁾ De, der var bedt til Bryllup, skulde »faaen«, det vil sige, de skulde sende Madvarer til Brylluppet, disse Sendelser kaldtes »Faaen«. Brudens Fader indbød til Brylluppet, og han fik da at vide, hvad og hvormeget hver vilde faaen. En vilde brygge Øl, en anden bage, en tredie give Høns, en fjerde Flæsk, en femte et »Høs« (Svinehoved) o. s. v. Fredagen før Brylluppet kom Manden og Konen og afleverede deres »Faaen«, og de erholdt ved den Lejlighed et lille Gilde. Naar Folk slagtede deres Svin, tænkte de altid ved Nedsaltningen paa, om der var Udsigt til Bryllup, for saa skulde Hovedet ligge øverst. — — Saadan et Svinehoved, et Stykke Flæsk, en Rullepølse, et Faarelaar o. m. m. blev stablet paa et Fad og sat midt paa Bordet. Der stod det fra først til sidst, saa Folk kunde gaa til og fra, naar de trængte til en Bid. Ved Siden af stod Brød og Brændevin i tilsvarende Mængde.

»Æ Høs« var særlig omhyggelig behandlet. Sværet var udskaaret over det hele i smaa Tavl — som et Dambræt.

Var der ikke Plads til Gæsterne inde i Stuen, blev der sat et »Bord« op i Laden eller i et andet af Udhusene. Et saadant Bord bestod af tre uhøvlede Fjæl, der lagdes paa Tjæretønder. Bænkene var ligeledes lavet af Fjæl, lagt paa Søm-kasser el. lign.

Dug kendte man ikke — lige saa lidt Knive og Gafler. Enhver bragte sin Lommekniv med, og mere behøvedes ikke.

¹⁾ Bryllupsdragten vil senere blive omtalt under Afsnittet om »gamle Dragter«.

Fingrene brugtes som Gafler, selv om de var glinsende sorte af Tjære eller noget endnu værre. At vadske Hænderne brugte man ikke.

Mændene sad hele Tiden med deres alenhøje Hatte paa Hovedet, og inden de forlod Bordet, var de gjerne saa fulde, at de knap nok mægtede at gaa derfra; men hertil var intet at sige. Det hørte sig nu en Gang til.

Saa vidt Maren Nielsens Beskrivelse.

Med Hensyn til det omtalte Hovedsmykke, Walken, kunde der endnu være Anledning til et Par Bemærkninger. Maren Nielsen beskriver den som »en udstoppet Tingest«, der havde Lighed med en Pølse. Efter dette maa der have eksisteret to Former for Brudesmykket paa Fur: Gaardbo giver i Sml. til jydsk Hist. og Tpgrrf. en Skildring af det »Bruismyk«, der prydede Brudens Hoved ved de gamle Bryllupper i Raabjerg Sogn i Vendsyssel. I den Anledning meddeler Tidsskriftets Redaktion i en Fodnote, at »det helt gyldne Brudesmykke, som 1852 paa Fur blev forevist Frederik den Syvende og derpaa afleveret til Etatsraad Worsaae, fremstiller vistnok den ældste og reneste Skikkelse«. Dette Brudesmykke findes nu paa Nationalmuseet. Jeg fandt det paa Museets Kontor, hen-sat i et Skab ved Siden af en Brudehue fra Før. Hjemstavnsnavnenes Lighed gaar ingenlunde igen paa Huerne. Huen fra Fur er enkel og stilfuld. Den lave Tøjpul er tæt broderet med Guld, og til dens bageste Rand er der fastsyet fire lange, brede, smukt broderede Silkebaand. I Museets Protokol meddeles, at den blev baaret af en Furbopige ved Kongens Ankomst. Det allerhelligste var ikke for dyrebart, naar det gjaldt at hædre den folkekære Monark. Det var jo for Furboerne, som Kristen Brink udtalte i sit Modtagelsesdigt, en højtidelig Stund, da Majestæten lod sig sætte i Land paa deres lille Ø:

»— Dagen er stor,
mærkværdig i Nord.
Oh! hvor maa den Furbo ej bramme!«

Den nævnte Brudehue fra Før var højere i Pullen og overhængt med store, farveløse Glasperler, oversyet med Guld- og Sølvflitter og Baandstumper i allehaande smagløse Farver, godtkøbs Rokoko i Sammenligning med Furboernes stilfulde Empire.

Dette Hovedsmykke var Furboernes lokale Ejendom, mens derimod Walken har været kendt paa Mors (og maaske ogsaa i Salling) under Navnet »Broikled« eller »Huekled«. Den stod i Skønhed langt tilbage for det gyldne Hovedsæt, der findes paa Nationalmuseet.

Hvad ellers »Tonen« ved disse Bryllupper angaar, da faar man jo det Indtryk, at Brændevinen har givet den et noget vidtløftigt Præg. Pontoppidan har næppe været helt rigtig underrettet, naar han siger, at »man fandt dem *velanstændig* i deres Lystighed«. Den stærke Drik har paa hans Tid sandsynligvis været lige saa almindelig som senere. — Et Bryllup, hvor ikke i det mindste alle Mandfolkene var dygtigt anløbne, har sikkert ikke været anset for vellykket. — Dog var det med et Gran af Skamfølelse, en gammel Furbo fortalte mig, at en Brudafa'r engang havde ført Brændevinsdunken med i Kirken; men saa vidt kunde det dog altsaa gaa. —

De muntre Bryllupsgilders Tid er nu forbi. De glade Danseviser er afløst af »Hjemlandstoners« tunge Kvad.

Befolkningens Sind var ved Fattigdommens, Viborgpræsternes og den ejendommelige Naturs aarelange Paavirkning blevet modtagelig for Kristendommens Mystik i dens strengeste Form. Der levede her en lille Flok Mennesker af lignende Temperament som Harboøreboerne, og den pietistiske Gudsdyrkelse fandt her som hos hine Vesterhavsfiskere en modtagelig Jordbund. — Fædrenes snævre Syn paa de sociale Forhold er gaaet i Arv til den nulevende Befolkning i dens Opfattelse af det religiøse. Det er ikke et nyt Karaktertræk, der aabenbarer sig i deres Iver for Kirkedyrkelsen; det er den nedarvede Natur, der har ladet sig lede ind paa andre Veje. »Gud« er ikke for dem det abstrakte Treenhedsbegreb, men han er indbefattet og personificeret i Kirken paa Fur og den Præst, Staten har sendt dem. Grænserne er de samme, trange og snævre. Den Tribut, Fædrene ydede de Viborg-Præster ved hver Søndag at møde fuldtallig i Kirken i deres bedste Puds og ved Udøvelsen af deres religiøse Ceremonier, yder den nulevende Slægt sin Præst ved aldrig at undlade at medbringe Salmebogen og gudelige Skrifter, naar de afholder deres smaa Selskabeligheder. Og naar de ofrer til Præst og Præstebolig, da er det i Troen paa,

at hvad de der giver, virker som »god Gerning til Helliggørelse«. Den fattige Fisker nøjes med at nyde en Kop sort The, lidt Brød og nogle smaa Fisk, men paa Bakken staar den ny, smukke Præstegaard og skinner fortrøstende ud over Øen med sine lyse Mure og sit røde Tag.

Bibel- og Persondyrkelse er Øens Religion. — Midt i dette triste og sorte Aandsøde er der en, hvis Navn fortjener at blive nævnt. Det er den i disse Egne saa bekendte »Maren paa Fur«. Hun var den første grundtvigske Kvinde, der kom til Øen. Hun kom i Pagt med det ny Liv, der dengang (for ca. 30 Aar siden) var brudt frem, særligt gennem den danske Folkehøjskole. To Somre havde hun tilbragt paa Askov Højskole og var der blevet stærkt paavirket af Schrøder og Nutzhorn. Hun aabnede straks en Poge-skole paa Øen, men mødte de fleste Steder stærk Modstand mod Gennemførelsen af sine Ideer. Den gamle Mistroiskhed mod alt det, der kom ude fra, mødte hende paa alle Kanter. Men aldrig trættedes hun. Hver Sommer samlede hun et Par Vognlæs af Øens unge Piger og kørte med dem til Salling Højskole for at gøre dem bekendt med Livet paa en saadan Institution. Hun havde da ogsaa den Glæde at se en Del af Øens unge Piger tage paa Højskole, men i Sammenligning med den Tilslutning, Højskoletanken har vundet i det nærliggende Salling og paa Mors, har Furboerne dog altid stillet sig skeptiske til denne Sag. Hun lærte ogsaa Husmandskonerne, hvordan de rettelig skulde dyrke deres Jord, for det var endnu den Gang fortrinsvis deres Bestilling. Rundt omkring hendes lille Hjem i Dalager rejste der sig en stor og smuk Have. Naboerne stod selvfølgelig uforstaaende og uvillige overfor det ogsaa. En Dag kom en af dem over til hende og sagde: »Hør Maren, a haa tawn aa luged' di' Træer op. A kun' sgu it lie aa ha' de' Skidt te' aa sto i æ Skjæll«. — Saa plantede hun dem om igen en Alen indenfor paa sin egen Jord. Og da en Skolelærer, der samtidig virkede paa Øen, gav Beboerne en mere teoretisk Vejledning i Planteavl, fik Marens Træer omsider Lov til at staa og vokse sig store. Trindt omkring voksede der Haver frem, og Dalene beplantedes. Dette sidste var dog kun til Dels en Fortsættelse af Kruses Arbejde.

Man havde begyndt at faa Øjet op for Betydningen af hendes Arbejde, og Beboerne saa op til hende med Agtelse. Men saa kom »den hellige Væver« til Øen. Missionen kom. Mod den nyttede hendes Iver og Utrættelighed kun lidt. Hun maatte se paa, hvorledes det hele efterhaanden faldt fra hinanden igen. Den Kreds, hun havde samlet om sig, gled efterhaanden over til den ny Lejr. — Der findes vel en lille Foredragsforening dervore, hvori hun naturligvis er Sjælen, men nogen egentlig Modvægt mod Missionen danner den ikke. Lykkes det desuagtet engang at lede Furboernes Aandsliv ind under en friskere Brise, da skal Initiativet udgaa fra den lille Skare, der staar samlet om Maren. Hendes Virksomhed har paa Grund af de særlige Forhold været af en ejendommelig Art, og hun fortjener at mindes.

Til boglige Sysler har disse Folk jo kun haft lidt Tid tilovers. Og dog har de fleste af dem læst en Del Litteratur. For over et halvt Hundrede Aar siden oprettedes der et Sognebibliotek, der efter Kruses Angivelse allerede i 1862 talte »over 400 Bind gode og læseværdige Skrifter«, — paa et Tidspunkt, da denne Tanke endnu var fremmed for de fleste omboende Folk. »Ugens Nyheder« er fortrængt af bedre Ugeblade, f. Eks. »Folkelæsning« o. a. Bibliotekets Bøger blev flittigt læste, og særlig Interesse havde naturligvis Kruses Beskrivelse af Fur. »Kruses Bog«, som den hedder, har de allesammen læst, og Forfatteren holdes højt i Ære, — skønt han var Sallingbo. Fiskerne tager ofte en Bog med sig, naar de lægger ud til Fangst, der ikke kræver stadig Beskæftigelse. Undertiden kom Konerne om Aftenen sammen, de tog deres »Bindhose« med, og en af dem læste højt. Mange af Drachmanns Fiskerfortællinger er kendt iblandt dem. Selv Vers, der ellers har vanskelig ved at vinde Indpas hos Bondebefolkningen, læser de gerne, særligt Jeppe Aakjærs Digte, der jo ogsaa i høj Grad træffer disse Egnes Stemninger og Naturtilstande. Maaske giver deres musikalske Begavelse dem en særlig Betingelse for Forstaaelse af Lyrik. — I de mange religiøse Hjem fordømmer man dog nu den verdslige Litteratur. »Nærensti' a fo' lær' mi' Biwel, søen te a ka' en fo'uen, saa moski sæ te a osse fo' Staaen te aa lø's nøj aa de aa'nt«, bemærkede en Kone engang, da de Ting kom paa

Tale. For hende har det tilsyneladende lange Udsigter, før hun kommer til vor Tids Forfattere.

Der findes to Skoler paa Øen, men Skolegangen lader her — som de fleste Steder paa Landet — endnu meget tilbage at ønske. Men læse og skrive kan de dog alle saa nogenlunde, og i Religionen er de vel bevandrede.

Der fandtes endnu for faa Aar siden megen Overtro iblandt dem. Det er øjensynlig ikke let at frigøre sig for de gennem saa mange Slægtled nedarvede Forestillinger. Det er vel ikke længer Underjordiske og Trolde, der spøger i deres Hjærner, men der findes jo ogsaa andre mystiske Ting. For en 13—14 Aar siden fandt følgende mærkelige lille Tildragelse Sted: I Huset hos et Par unge Folk boede der en Kvinde af temmelig løst Rygte. Saa skete det, at den unge Kone i Huset fødte et Barn, og den nævnte Kvinde var behjælpelig ved Fødselen. Dagen efter kom den nyfødtes Bedstemoder ned for at se Barnet, og om hendes »Klogskab« gik der stort Ry. Der var endog dem, der mente rentud, at hun var en Heks. Da hun hørte, at Skøgen havde haft fat paa det nyfødte Barn, udbød hun, »ja, saa haar I gjøw' et godt fu' æ Ung'! No er'en bode skjøgesi't og lewergrowet(?), aa 'en vel aaller blyw staer ind som 'en er«. Der var kun eet, der kunde redde Barnet. En Nabokone, der i de samme Dage havde født et Dregebarn, skulde tre Torsdagmorgener i Træk — før Solopgang — gaa til Barnets Hjem, klæde det af, lægge det om paa Maven og blæse det op og ned ad Ryggen, hvorefter hun skulde give Barnet Die. Alt skulde foregaa i den dybeste Tavshed, uden der maatte mæles et Ord. Den første Morgen indfandt Nabokonen sig da ogsaa, men da hun denne ene Gang havde udført den uappetitlige Handling, kunde hun ikke gøre det tiere. Barnet voksede dog til og blev stort og stærkt.

De lokale Blade morer sig ofte med at fortælle smaa morsomme Historier om Furboernes Overtro. Og Stoffet er rigt og mangfoldigt.

Furboernes vigtigste Sysler er Fiskeri og Agerbrug; men i Vinterhalvaaret indtræder der en Periode, hvor Baadene maa ligge paa Land og Markarbejdet standse. I tidligere Tid var det da Legestuerne, der som ovenfor omtalt syssel-

satte dem; men siden først i Halvfemserne har *Husfliden* vundet en ikke ringe Udbredelse paa Øen. Baade Mænd og Kvinder beskæftiger sig endnu med denne Syssel her, efter at den i Naboeegnene er omtrent aflagt. Konerne er flittige til at væve. Maren Nielsen fortæller saaledes i »Dansk Husflids-tidende« (Aargangene 1894 og 1905) om en gammel Væverske Maren Krestensen paa Fur: Hun er 86 Aar gammel og har i 28 Aar været Aftægtskone hos sin Søn. Hun har i den Tid skrevet op, hvor meget hun har vævet, og efter hendes egne Tal bliver det sammenlagt 20437 Alen Tøj. Og endnu hænger hun i af alle Kræfter for at sikre sig Arbejde. »A er røj, te a it ska fo' nøj aa bestill, no te a blywer saa gammel«, er hendes sædvanlige Indven-ding, naar nogen tilskynder hende til at spare lidt paa de gamle Kræfter.

Naar hun har bragt det store færdige Væv ud, nyder hun efter Egnens Skik sit Væ-vergilde. Nabokonerne kommer da til og skal bese Tøjet og udtale deres Skøn over det, skønt de ved, at »nærensti' de' er Maren, der haa' væwet 'et, saa er 'et godt væwet«. Naar Eftersynet er afsluttet, samles man om en Kop Kaffe med Æbleskiver, og den gamle er Genstand for megen Hyldest. Hendes Mand var i sine Velmagtsdage en dygtig Husflidsmand, der lavede mangt et nyttigt Husge-raad, navnlig af Træ, uagtet han, der ellers var Fisker, ikke havde lært andet, end hvad han havde lært sig selv. Man kunde ogsaa se ham karte, strikke, sy Huer m. m., og Sønnen, der har Hjemmet, er som Forældrene en ivrig Husflids-dyrker. Døtrene væver ogsaa, og Moderen har foræret hver af dem en Væv med alt Tilbehør. For Tiden er det dog særlig Ungdommen i Konfirmationsalderen, der dyrker Hus-

Den gamle Væverske Maren Krestensen.

flid, og det er kun i Vintermaanederne, der bliver Tid tilovers til denne Beskæftigelse. Det er fortrinsvis *nyttige* Ting, der forarbejdes. Resultatet af Vinterens Arbejde foreligger paa en aarlig Udstilling, der hvert Foraar aabnes i det Lokale, hvor de unge i Vinterens Løb har været beskæftiget under Ledelse af en ældre og kyndig Husflidsmand. Det er overvejende Træ- og Flætarbejder, man paa en saadan Udstilling faar at se. Der er smukt udskaarne Pibebrætter, Fotografirammer, Træskeer, Grydelaag, Støveleknægte, Hængeskabe, Papirknive og — ikke at forglemme — fuldtriggede Skibe, Skonnerter, Galeaser o. s. v.

Sidst i Halvfemserne havde Husflidssagen sin største Tilslutning; mindst de tre Fjerdedele af Øens unge Karle og Piger mødte da i Husflidssalen. Men heller ikke den Sag trives under Missionen, og om kort Tid vil den rimeligvis være glemt paa Øen.

For ikke mange Aar tilbage var det almindeligt, at Furboerne selv støbte deres *Lys*. Og medens man paa Mors og i Salling forlængst har lagt denne Virksomhed paa Hylden, kan man endnu i gamle Furbohjem træffe Kvindfolkene ved Tælle gryden. I Slagtetiden lægges Tællen til Side i en stor Dynges paa Loftet, og i Begyndelsen af November Maaned foregaar Støbningen. Gruekedlen opvarmes stærkt, og Tællen lægges ned i den til Smæltning. Mens Smelteprocessen foregaar, gøres der i Storstuen Forberedelser til Støbearbejdet. Der opstilles to lange Bænke eller Skamler ved Siden af hinanden med en Afstand paa en god Alen. Paa tværs fra den ene Bænk til den anden ligger en lang Række hvide Pinde, hvorover Lysegarnet hænger, afklippet i den Længde, der er beregnet til hvert Lys. Fra Kedlen bæres den sydende Tælle nu ind i en stor Jerngryde. Støbersken kitler Skørtet og Ærmerne op og tager den første Pind frem fra Bænkene. Garnet dyppes nu gentagende Gange ned i Tællen. Derefter hænges det tilbage mellem Bænkene, hvor Tællen efterhaanden størkner, mens de næste Væger dyppes og vender fedede tilbage paa deres Plads. For at Lysene kan blive tilstrækkelig tykke, er det nødvendigt at dykke dem endnu nogle Gange, efter at det første Lag Tælle er størknet. For en øvet

gaar Støbningen rask fra Haanden; i Løbet af en Times Tid kan den lange Række være gaaet igennem. De færdigstøbte Lys bringes da af Vejen, i Regelen hænges de op paa Loftet, og ny Vægerækker indtager deres Plads mellem Langbænkene.

Er der Udsigt til Bryllup i Huset, maa den vordende Brud selv støbe sine Brudelys. Staar Sagen endnu paa det uvisse — der er jo fra Lysestøbningens Tid i November til Brylluppernes i Oktober næsten et helt Aar —, da maa dette Stykke Arbejde foregaa i al Hemmelighed. »Haspen« sættes paa Døren indvendig, for at ingen Uvedkommende skal overraske den unge Støberske. Kun Moderen faar Lov at være tilstede. En af de sidste Pinde i Rækken bliver taget frem, og den unge Pige behandler den med al mulig Omhu. Brudelyset skal være adskilligt tykkere end de almindelige, de maa derfor dyppes tiere. Lykkes det at fremstille et smukt Brudelys, ser Moder og Datter selvfølgelig heri et heldvars-lende Tegn for de unges Lykke i Ægteskabet. Mislykkes den første Væge, tages den næste frem, men det skal der helst ikke snakkes om.

Nu har Petroleumslampen holdt sit sejrige Indtog i de fleste Hjem. Hyppigst træffer man den simple Hængelampe, der med sin brede Blikskærm hænger i en enkelt Staaltraadskrog ned fra Bjælken. Rullegardiner har man ikke i de almindelige Fisker- og Bondehjem, og kun de færreste har et »Stykke« at hænge for Vinduerne om Aftenen. Gennem de smaa sorte Ruder titter Furboen ubindret ind til sin Nabo, naar han sidder med det skæggede Hoved støttet i de store Hænder og forsøger at tyde de testamentlige Gaader, der bliver ydermere dunkle i Skæret af den sorte Lampes døsig Lys.

Legemlig Karakteristik.

Furboerne er et kraftigt og frugtbart Folk. Det er ikke noget usædvanligt, at der i en Familie findes 7—12 Børn. De voksne Mandfolk er gennemsnitlig over Middelhøjde; men deres Holdning er daarlig; Hovedet bæres sænket, saa det

firkantede Fuldskæg, der er typisk for en Furbofisker, falder helt ned over Brystet. Ogsaa Haaret faar Lov til at vokse sig langt, et Forhold, som allerede Hammerich lagde Mærke til under sit Besøg paa Øen og senere omtalte i sin før nævnte Rejseskildring i »Brage og Idun«. Hele Skikkelsen giver et kraftigt, men noget klodset Indtryk. Folketypen er nordisk. Haar og Skæg er blondt, Øjnene er blaa. De faa fremmede, der har bosat sig paa Øen, stammer i Regelen fra Salling og adskiller sig fra Furboerne ved et mørkere Ansigtsslød, mørkt Haar og mørke Øjne. Tidligere saa Furboerne paa disse fremmede med megen Uvillie og Mistro. »Paa saadanne bliver der altid noget at udsætte, hvor rigtigt og regelret de iøvrigt opfører sig« (Kruse). Dette har bidraget til, at Furbotypen har holdt sig nogenlunde ren og ublandet; thi en Forbindelse mellem en Furbo og en fremmed blev aldrig betragtet med milde Øjne. Følgen heraf er blevet et meget udbredt Familieskab mellem Beboerne. Af saadanne udbredte Familier kan nævnes Familierne Ferk, Engelst o. fl. — Gymnastikken har endnu ikke vundet Indpas paa Øen. I Vinteren 1906—07 blev der i »Salen« gjort Forsøg paa at drive Legemsøvelse med en Flok unge Karle, men Sagen vandt ikke nogen videre Tilslutning. — Medens Morsingboerne og særlig Sallingboerne er bekendte som Gymnaster, har Furboerne heller ikke paa dette Omraade fulgt med Udviklingen.

For at faa et nogenlunde korrekt Billede af en gammel Furbo, maa man se ham (hende) i *Furboernes gamle Dragter*.

De har som de fleste Landsdeles Befolkning haft deres ejendommelige Dragt, der her har været benyttet til indtil for faa Aar siden, og sandsynligvis været mangfoldigere i sin Sammensætning end andre Egnens Dragter. Det sidste har givet Anledning til en Del Uoverensstemmelse i Beretningerne om den furske Nationaldragt. *Blicher* skildrer den i Rødstenen paa Fur saaledes: »For Karlfolkene: grøn, med Pelsværk kantet Hue, rødt Halstørklæde, tre sorte Veste, forsynede med to Rader smaa Sølvknapper, af hvilke kun den nederste bruges til den yderste Vest, de to nederste til den mellemste og de tre dito til den inderste; derover en Jakke med korte Spidser bagtil — omtrent som vore Officerers, — derunder side, hvide Lær-

redsbukser til lidt neden for Knæene, blaa Strømper og — Træsko. (De sidste holdes vel som langvejsfra hentede Produkter for meget rarere [sjældnere] end i Skovlovringernes Egn.) Kvinderne er paa deres Maade langt simplere klædt — hvorover man ikke skulde rynke Næsen. — De have paa Hovedet en farvet Sirtses Hue og over denne et smalt, hvidt Klæde, to Gange rundt om Baghoved og Pande, bundet paa det sidste Sted i en ganske liden Sløjfe; om Halsen et større Klæde af samme Farve, paa Ryggen nedhængende med en Flip til mellem Skuldrene og foran stoppet ind under en grøn Bindetrøje, som er med Ærmer og ovenhen kantet med et sort Baand; et langt Skørt, sammenholdt af et broget, tærnet eller stribet Forklæde, hvis brede Bændler ogsaa bindes forpaa i en Sløjfe. Ben- og Fodbeklædningen er lig Mandfolkenes. —

Hammerich traf — ligesom *Blicher* — Beboerne ved Kirkegangen, allesammen i Nationaldragt, men denne har et andet Udseende end den, *Blicher* fortæller om: »For Mændene brede Hatte (til daglig Brug grønne Kalotter med Skindbræmmer, der ligne de norske), store Kitler med Sølvknapper, Knæbuxer, hvortil de gamle endnu føjer Lærreds Pludderhoser, hvide Strømper og Træsko. For Kvinderne: grønt Livstykke, Huer med Vinger og store Tørklæder om Mund og Hals.« — Her er mellem *Blichers* og *Hammerichs* Skildringer altsaa Uoverensstemmelse mellem Udseendet af Hovedbeklædningen, Trøjerne, Benklæderne, Strømpernes Farve o. s. v., kun Træskoene er de fælles om. — Til *Hammerichs* Beskrivelse bemærker *Kruse*, at »Mændene aldrig har brugt Sølv-, men blot blanke Metalknapper, ligesom og, at de ikke have brugt hvide Strømper til Kirke, men maaske kunne nogle af de gamle Mænd have brugt de hvide Lærredsbuxer, temmelig lig Amagernes.« — *Kruses* Paastand om, at der i de gamle Dragter ikke brugtes Sølvknapper, er urigtig. Jeg har set adskillige gamle Trøjer med svære Sølvknapper. Men selv *Kruse*, der dog var bosiddende paa Øen, var ikke helt klar over, hvorledes de forskellige Dragter saa ud. I »*Danske Atlas*« skildres Bryllupsklædningen: »Bruden er klædt i grønt tresseret Trøje og Skjørt, Haaret opbunden i en Top, hvorpaa sidder en stor Rose med røde og hvide Baand med tvende Hængler langs ned ad Ryggen.

Brudgommen har en smuk Undertrøje, dernæst en hvid Vad-
mels Vest, og derover en blaa Vest, begge korte som Skibs-
folk bruge dem.« Er denne Skildring korrekt, — hvad den
nu næppe er —, saa har Bryllupsdragten forandret sig meget
i de 100 Aar, der ligger mellem Pontoppidans og Kruses Be-
skrivelse. Den sidste skildrer nemlig Brudedragten paa en
ganske anden Maade: »Bruden er klædt i sort Klædes Trøje
og Skjørt, hvidt Tørklæde om Halsen, samt hvidt Forklæde.
Paa Brystet har hun en saakaldt Brudesmæk, besat med Sølv-
kniplinger og Silkesløjfer, og paa Hovedet en saakaldt Valk,
dannet af Sølvkniplinger med fire Hængler ned ad Ryggen.
[Kruse forveksler her Valken med det gyldne Hovedsmykke,
der foran er omtalt.] Brudgommen er iklædt en Undertrøje,
derefter en mørkeblaa Vest, en ydre og længere Vest og ende-
lig en saakaldet Trøje, alt ligeledes mørkeblaat med blanke
Metalknapper. Sorte korte Benklæder med blanke Knapper
ved Knæene, mørkeblaa Strømper og Støvler eller Sko.«

Grunden til disse mange Uoverensstemmelser maa søges
dels i Skribenternes unøjagtige lagttagelse, dels i, at Fur-
boerne brugte forskellige Dragter efter de vekslende Aarstider,
og at der ved Højtideligheder brugtes Dragter, der væsentlig
adskiller sig fra Hverdagsklædningen. I »Den Viborger Samler«
(Aarg. fra 1821, Nr. 140) gives en Forklaring paa Lærreds-
bukserne, der af Hammerich opfattedes som »Pludderhoser«
og af Kruse sammenlignes med »Amagerbuxer«. Det viser sig
her, at de har været et Led i de gamle Furboers religiøse
Ceremoniel. En Indsender fortæller herom i det nævnte Blad:
»At alle Øeboerne bevare noget ejendommeligt hos sig lige-
som ogsaa gamle Skikke, er en bekjendt Sag. Saaledes gives
der paa Øen Fuur i Limfjorden nogle særegne Skikke, hvor-
ved dens Beboere udmærke sig fra det nære Fastlands. Til
disse høre: . . . at Mændene ved Højtideligheder, Bryllupper,
Barsler etc. bruger Overbuxer af Lærred eller andet tyndt Stof,
som alle Mandfolk aftrække, forinden de gaa til Offers.« Om
Oprindelsen til eller Meningen med denne lille Afklædnings-
scene i Kirken meddeler Indsenderen intet. — For at faa Rede
paa dette indviklede System af Klædedragter maa man imid-
lertid betragte de fire Hovedformer, Sommerdragten, Vinter-
dragten, Helligdagsdragten og de særlige Højtdsdragter.

1. **Sommerdragten.** *Mændene* havde paa Hovedet den grønne, med Pelsværk kantede Hue, der af Blicher omtales i »Rødstenen paa Fur« og af Hammerich sammenlignes med de norske Bondehuer. For dem, der føler sig brøsthølden ved Tanken om den Varme, der i Sommertiden maatte udvikles under denne Hovedbeklædning, kan det tjene til Beroligelse, at Mændene paa de varmeste Dage oftest gik barho'det. Trøjen var af gult Læder, ganske kort med lange Ærmer, der ved Haanden knappedes med to smaa blanke Metalknapper. Uden over Trøjen en lidt længere grøn Vest uden Ærmer og med to Rækker blanke Knapper. Vesten knappedes tæt om Halsen, saa der ikke brugtes Krave.

Benklæderne, der gik lidt neden for Knæene, var som Trøjen af gult Læder. De sluttede snævert om Laarene, mens Bagen derimod var rigelig vid. De var forneden ved Knæene forsynet med 5—6 smaa blanke Knapper, der gjorde, at de paa dette Sted sluttede saa stramt, at

de hindrede de lange blaa Hoser i at glide ned. — Paa Fødderne Træsko med en solid Jærnkrampe over Vristen. For Fuldstændighedens Skyld maa nævnes den svære Merskumpibe med Sølvbeslag, uden hvilken ingen »bown« Furbo viste sig i sit Gaardsled ved Aftenstid, naar Dagens Dont var slut.

Kvindernes Hovedbeklædning bestod af to Dele: en lille blaa Sirtses Hue, om hvilken der var slynget et stort Tørklæde, i Regelen af en brunlig Farve med smaa røde eller blaa Pletter. Den gik først en Gang ned under Hagen, dernæst et Par Gange om Nakken, for til Slut at bindes i en stor Sløjfe oven

Mand og Kone i Nationaldragten.
Efter Fotografi (ikke stilren).

i Hovedet. — Den grønne, strikkede Trøje havde lange Ærmer, der naaede til Hænderne. Over Trøjen en Bul af samme Stof, men af en mere blaalig Farve. Skørtet var mørkebrunt og af et groft, uldent Stof. Hertil kom et uldent Forklæde, knapt saa langt som Skørtet og sluttende af for oven med en bred Bort i Højde med Armhulerne. Fodbeklædningen var Træsko, eller i let Føre Sko, der var traadt ned bagi, og ikke længer kunde gøre Tjeneste til Stadsbrug. — Var Merskumspiben nødvendig, for at man kunde faa et korrekt Billede af Manden, maa man for at opnaa det samme for Kvindens Vedkommende nævne den lange blaa Bindehose.

2. **Vinterdragten.** Sommerdragstens stærke Farver er her afløst af graa og mørkebrune. Mændenes lave, grønne Kalot med Skindbræmmen giver Plads for en tyk, ulden Hue, der i Pullen er udsyet i lange, smalle Tunger over det tykke Foer og forsynet med en nedadbøjet, halvmaaneformet Skygge. Paa Kroppen en tyk, graa, ulden Trøje, forsynet med en enkelt Række blanke Metalknapper, men uden Ærmeknapper, 2 eller 3 Veste, som de beskrives af Blicher og knappede paa samme Maade. Benklæder af samme Stof som Trøjen, men syet paa samme Maade som Sommerbenklæderne. Blaa eller brune Strømper, Træsko, der over Vristen er forsynet med Læder. Den kvindelige Ansichtsprofil frembyder i Vintertiden et meget enkelt Skue, idet man kun ser det store graa Hovedklæde, der skyder sig langt frem over Panden og gaar derfra i en næsten lige Linie ned under Hagen, hvor det bindes i en lille Sløjfe. Over den grønne, strikkede Trøje havde Kvindfolkene paa de koldeste Dage en tyk, ulden Trøje, der snøredes fortil ved en Lidse. — Skørtet er af Stof og Udseende omtrent som Sommerdragstens. Forklædet gaar i Vinterdragten foroven kun til Bæltstedet. Fodbeklædningen Træsko.

3. **Helligdagsdragten.** Ved smaa festlige Sammenkomster og paa de almindelige Helligdage tog Furboen sine »nowenlies Klæjer« paa. Manden havde her paa Hovedet en høj, sort Hat med bred Skygge. Trøjen og Vestene er syet som Vinterdragstens, men er forsynet med Sølvknapper. Benklæderne er sorte, Strømperne blaa. Paa Fødderne Træsko eller Sko, efter som Aarsiden og Føret indbød. Kvindernes Hovedklæde bandtes over Sirtsesshuen paa samme Maade

Vinterklæder.

Arbejdsklæder (Sommerdragt).

To gamle Folk i Altersdragt.

Kirkedragt.

Velhavende Furboer i Højtidsdragt.

Paa Vej til Selde Marked.

som Vintertørklædet, men er her af brunt, storblommet Silke. Over den grønne Trøje lagdes en glatstrøget, hvid Brystdug, der fæstedes fortil under Armhulerne. Umiddelbart under Brystdugen prydes Trøjen med en brun Silkebort, der yderligere fremhæver Dugens lyse Skær. Skørtet er mørkegrønt og forneden forsynet med en bred Garnering af samme Farve. Forklædet er blaat med store lyse og mørke Tavl. I denne Dragt mødte Gæsterne paa Brylluppets første Dag. Anden- og Trediedagen skulde — som allerede nævnt — den bedste Stadsdragt frem, den, de ogsaa gik i til Alters og ved andre særlige Højtideligheder.

4. *Højtidsdragten.* For *Mændenes* Vedkommende adskiller denne sig ikke i særlig Grad fra den sædvanlige Helligdagsdragt. Stofferne var maaske lidt finere, men Farverne de samme. Kun var Hatten højere — indtil en Alen høj — og forsynet med en ganske smal, lidt nedadbøjet Skygge. Den beholdt de paa ved Bordet og under Dansen; kun i Kirken sad de med blottet Hoved. Skulde de til Offers, føjede de til denne Dragt de tidligere omtalte Lærredsbukser. — Strømperne var sorte eller mørkeblaa, Skoene undertiden forsynet med svære Sølvspænder.

Kvindernes Haar var strøget glat tilbage og dækket af en lille mørkebrun, glatsluttende Kappe. Den lange Kjole, saavel som Trøjen var af sort uldent Stof. Den hvide Brystdug var forsynet med to vifteformede Vinger, een paa hver sin Side af Hovedet. Om Halsen havde de et smalt Silketørklæde, der bandtes under Hagen i en lille Sløjfe. Til denne Dragt brugtes der ikke Forklæde.

Sammen med de gamle Sæder og Skikke forsvinder ogsaa de gamle Dragter. Hist og her i Lyngbakkerne træffer man en gammel Kone, der endnu gaar med den grønne, langærmede Trøje, eller man møder en gammel Mand med den høje, sorte Hat paa Hovedet. De faa Dragter, der endnu er tilbage, hænger omhyggeligt hengemt i Klædeskabene og bruges ikke mere. Men Furboernes Afsked med den gamle Folkedragt fik forøvrigt — uden at nogen maaske den Gang tænkte derpaa — et inoget smukt Præg. Maren Nielsen fortæller herom i »*Dansk Husflidstidende*« i sin Artikel om den tidligere nævnte gamle Væverske Maren Krestensen:

»Sønnen og Sønnekonen og deres Børn holder alle meget af Gammelmo'r, og som Bevis herpaa skal blot anføres, at da der for et Par Aar siden var Sølvbryllup hos Naboens, hvor den gamle Maren gerne skulde være med, nægtede det ene Ben at gøre Tjeneste; men saa fik Børnene den gamle smækre Kone pyntet i sin nydelige Nationaldragt, og Sønnen bar hende til Gilde og hjem igen — til stor Glæde og Forundring for alle Gæsterne.« — Det var i Aaret 1904 denne lille Tildragelse fandt Sted, der staar som det sidste Punktum i Furbodragternes Historie.

Omstaaende Billeder af Furbodragter fra ældre Tid er tegnede af en gammel, døvstum Pige, der bor paa Øen. Hun lever sammen med sine Søskende paa den gamle Familiegaard, Bjerregaard, og er almindelig kendt paa Fur under Navnet *Else i æ Bjerre*.

Smaa Træk af Fiskernes Liv.

1.

Kirkebakken.

Fur Kirke ligger nær ved Vandet, kun faa Hundrede Alen fra Fur-Sund, paa Toppen af en af de mange Bakker, der hæver sig op over Strandens lave Hedestrøg. Den jævne Bakkeskraaning er bevokset med Græs, hist og her en Lyngtue, et Par Gyvelbuske og øverst en Række stormkuede Træer, Popler, Elm og Ask; bag dem Kirkegaardsdiget med de store, mosgro'de Kampesten, hvis jævne grøngraa Ensformighed enkelte Steder afbrydes af mørkerøde Sandstensblokke fra »Rødstenen«. Paa denne Bakkeskraaning, Kirkebakken, samles Øens unge de lyse Sommeraftener til Leg og Skæmt: Om en Gyvelbusk eller et gammelt Træ sidder de i smaa sladrende Grupper, synger og ler, smaadriller hinanden med skæmt-somme Kærlighedshistorier, mens de store Drengene viser deres Idrætsevner ved at »trimle Taa« ned ad Skrænten, lige ud paa den hvide, sandede Vej ved Bakkens Fod. Sidder man med Ryggen lænet mod Kirkegaardsdiget, kan man til tre Sider holde Udkig med Livet paa Fjorden. Derfor sidder Konerne og de gamle Mænd ofte deroppe for at holde Øje med Fi-

skerne, naar de paa deres brunsejlede Baade styrer fra og til Øen: Konerne med deres Bindhose, Mændene med den korte Snadde i Munden, undertiden flettende paa et Fiskenet. Der snakkes om de gamle Tider og laves lidt ny »Bysladder«, alt imens Øjet opmærksomt følger Mændenes Færd paa Fjorden. En Gang imellem kommer en Skonnert eller Galease »stræk-kende« op gennem Sundet. Den skal til Nykøbing paa Mors for at losse.

Kirken med Kirkebakken.

Mændene ser i eet Blik, »hvem det er«, Kvinderne samler sig om dem, spørger ud og faar Besked.

Men naar man undtager de talrige Stenfiskere, der gaar til Livø og om til Stranden ved Kaas, er det mestendels deres egne Baade, de har for Øje. — En kort Tid om Sommeren, mens Hylden blomstrer, staar Kirkebakken mennesketom Dagen igennem. For da er det Tiden, hvor Silden skal lægges i Salt, og selv om en gammel Fisker er blevet for stiv til at fange ind paa Fjorden, kan han dog altid hjælpe Kvindfolkene med at gjælle Sild og lægge dem i Lage.

Det er Sommerlivet paa Kirkebakken. — Om Vinteren, naar Sneen har tæppet Skraaningen til, holder de ældre sig borte, men da kommer Børnene trækkende med deres smaa Slæder

og kælker ned ad den snedækte Bakkeseide. Det er oftest den mest primitive Slædekonstruktion, man her faar at se: et Par korte Fjælstumper sat paa Højkant, sammenholdt af en tre, fire Tværtremmer, og Furbogutten har en meget brugelig lille Kælk, der undertiden medfører en 3—4 Passagerer. Slædeføreren sidder foran med et Ben ud til hver Side, og med de jærnbeslaaede Træsko styrer han med stor Sikkerhed sit lille Køretøj. Under gunstige Forhold kan Sneen ligge saaledes, at der kan laves Bane omtrent lige ud til Stranden. —

Til denne Bakke knytter sig maaske de fleste af Furboernes kæreste Barndoms minder. Det er dertil, Tankerne søger tilbage, naar de ude i den vide Verden mindes den ensomme lille Limfjordsø.

2.

Baaden ud!

Selv sad jeg en Sommermorgen paa Kirkebakken og betragtede Livet dernede ved Stranden. En lille Flok Fiskere gik og vadede i Kanten af et stort Vaad; der skulde sættes en »Lig« til for oven med Kork paa, og Stene skulde bindes til for neden. Ovre fra Salling kom Færgebaaden glidende med graa, slappe Sejl, idet den langsomt beskrev en stor Bue uden om en ejendommelig Gruppe, der en Tid lang havde bevæget sig tværs paa dens Retning, og nu truede med Sammenstød: det var Niels Engelst, der var ude at lade de unge Plage svømme; der var to, og selv sad han i en skrøbelig Jolle og havde sin Møje med at holde de prustende Dyr borte fra Baaden. Stordrengen Anders roede. Hestene har godt af saadan en Tur, men for Folkene er det et vanskeligt Stykke Arbejde. Der er ogsaa Karle, der selv trækker af Tøjet og sætter sig paa Ryggen af en Hest og rider ud med de øvrige i en Line; men bedst gjorde Pæ' Hæl det dog, da han engang i Krigens Tid sad paa Ryggen af sin Vallak fra den ene Side af Sundet til den anden. — Om en Gaardmand fra Fur fortælles, at han efter et Marked i Skive, hvor han havde købt et Par Heste, sent om Aftenen naaede til Branden. Han var stærkt paavirket af »de vaade Varer«, og da Færgen ikke var til Stede, satte han sig paa Ryggen af den ene Hest og red ud i Vandet i den Hensigt at naa

hjem som Rytter. Det var ved Vintertide, og fra Branden Kro betragtede man med ikke ringe Forbavselse Mandens Færd. Men da han saa pludselig — en halv Snes Favne fra Land — sprang af Hesten, styrtede Folk naturligvis til, fik en Baad ud og bjergede baade Rytter og Heste.

»Hvordan kunde det endda falde dig ind, Niels Kristian«, spurgte hans Nabo, »saadan at staa af midt ude i det kolde Vand?« —

»Mine Fødder blev saa forbandet kolde«, sa' Niels Kristian, »og saa vilde a af og gaa en bette lidt«. —

Til venstre for mig — nede ved Odden — kom en Flok Fiskere, en syv, otte Mand gaaende ned mod et Redskabsskur, en lille simpel Hytte til Fiskeredskaber og den Slags Ting. Paa Ryggen bar de en Kurv af Vidier med Fjælbund; ogsaa Kurvens ene Side er af Fjæl. I den har de deres Madvarer, der ligger gemt i en Trætejne. Ogsaa deres Træsko ligger i Kurven; for det er jo Sommerdage, og da gaar Fiskerne i »Stumphoser«, Fødderløse Hoser, der gaar ud over Vristen i en Snip, der ligesom den nederste Del af Strømpen er kantet med sort Vadmél og ender med en Stroppe til at fæste om Taa Nr. 2; neden under Foden er der en Fodsele, i Regelen af Læder, undertiden af tykt Vadmél.

De havde haft Baaden i Land; for den skulde digtes og bedes, og det er lettest at besørge oppe ved Redskabsskuret, — saadan noget skal jo til en Gang imellem. Derfor kan den endda godt blive læk derude, og for at sikre sig, medfører Fiskerne altid noget Begtov til at trævle op og digte med, om det skulde blive nødvendigt. Baadshage og andre Redskaber ligger allerede i Baaden, og Kurvene anbringes i Bagstavnen; forude ligger den gule Øldunk indsvøbt i en Stortrøje. Saa begynder de at slæbe af med Baaden. Da de nederste Spanter med et lille Plask er gledet ud i Vandet, slipper de deres Tag og staar tæt ind til Baaden; de tager den storskyggede, sorte Hat af Hovedet og bøjer det tavs forover mod Æsingen, de store, begede Hænder foldes, og et stille »Fader vor« stiger op mod den skytomme Himmel. I gamle Dage kastede de sig nok ned paa deres Ansigt paa Stranden. — Det tager lang Tid; man faar Indtrykket af, at der bedes tungt og stavelsest, følgende en tilvant Takt, der er fælles for dem alle; thi

de er færdige paa een Gang og tager straks fat paa at skubbe Baaden det sidste Stykke Vej. En af dem udstøder nogle Raab uden Melodi, en Slags Opsang uden Ord og Toner.

Naar Baaden kommer over Havstokken, springer de om Bord paa een nær. Han giver da Baaden det sidste Skub ud over den bratte Kant, saa springer ogsaa han ind og tager Sæde paa Tofterne sammen med de andre. Det giver et Slynge i Baaden, og et Par Skumskvæt skyller ind over Æsingen og væder Baadens Knæer og Spanterne paa den indvendige Side. Det varer ikke længe, inden der igen er Ligevægt. Saa ror og stager de lidt udefter, inden de brune Sejl sættes til. Først rejses Masten, og Storsejlet fæstes ud ved et Spir, dernæst spændes Fokken fra Bøvsprydet op til Mastens øverste Ende, undertiden sættes der ogsaa Klyver til, men aldrig Jager. Sejlene hænger en Stund slappe, indtil de med et Smæld slynges over i Læsiden, og fyldte med Vind bærer de som store Vinger Baaden ud over det blaa, krusede Vand.

Fra alle Sider kommer de nu og styrer udefter, hver i sin Retning, hvorhen man end vender Øjet.

Furbobaade paa Vandet.

3.

Paa Fjorden.

Det er ikke blot de store Fiskerbaade, man en saadan stille Sommerdag ser derude; men langs Kysten, nær ved Land, glider de smaa fladbundede Fjordbaade med een eller to Mand i hver, der snart stager Baaden frem ved Hjælp af en lang Baadshage, snart lægger en Aare agterud og »vrikker«. Det er et særligt Tag, der her skal tages med Aaren, og Haanden maa være øvet. Somme Tider ser det ud, som Manden i Baaden pludselig har opgivet at faa mere ud af de nær-

meste Hundrede Kvadratfavne. Han sætter sig ned og tager til Aarerne og ror i lange Tag bort til et nyt Sted. —

Der er ogsaa dem, der slet ingen Baade har og endda gaar paa Fiskefangst. Der gaar da en Mand ud med en Glib, fulgt af en anden med en Krøjer, et Redskab, hvormed han jager Aalen ud af Tangen paa Bunden og ind i Gliben, der nærmest ser ud som en aaben Ruse. Gliberne gaar barbenede med opkillede Benklæder; men Vandet gaar dem undertiden

Brislingefiskere, der har trukket Vnaad i Land ved Branden.

helt op under Armhulerne. Med den bare Fod fornemmer saa han med Gliben efter, om der er kommen en Aal ind, for saa maa han i en Fart trække den op, at den ikke igen skal finde Vejen ud. Hvis der ikke var andre og bedre Fiske-redskaber end Gliben, saa det nok galt ud for Fiskerne; men der er ogsaa saa mange andre Former, saa det ikke er nemt for andre end Fiskerne selv at faa Rede paa dem. De falder dog hovedsagelig i tre Grupper: Vaad, Kroge og Stang.

Til at fange Aal i bruges Pulsvaadet. Det er et fra gammel Tid meget bekendt Fiskeredskab, det eneste, hvorved Aalen kan fanges paa dybt Vand. For at kunne anvende dette, skal helst to Baade med mindst et Par Mand i hver

slaa sig sammen. Det anvendes hele Sommeren igennem, fra Maj til September. Til Sildefangst anvendes *Sildevaad*, der ikke kan trækkes op ude paa Fjorden, men maa drages i Land. Hermed maa 5—8 Mand hjælpe hinanden. Det anvendes i Tiden fra Mortensdag til Jul, samt en kort Tid om Foraaret (fra sidst i Marts til Majdag). Det er ikke alle Steder, der gives gode Sildedræt. Som gode Drætsteder nævner man fra gammel Tid Brandodden i Fursund, Snevren og Grønnerodde.

Fjordstrømmens Retning nøder Fiskerne til at trække Garnet i Land paa Sallingsiden, ved Branden. Her foregaar da Sorteringen af Fiskene, deres Nedlæggelse i Kasser osv.

Flyndervaadet maa ligesom *Sildevaadet* landdrages, men det er mindre og kan betjenes af en 3—4 Mand. Det anvendes særlig om For- og Efteraaret.

Af *Snurvaad* findes der to Slags, Aalesnurvaadet og Flyndersnurvaadet. Begge bruges paa Dybet mod Fjordgrunden (Høvkanten). Dette Vaad inddrages paa Fjorden i Baadene. En Tønde eller Bøtte fastgøres ved et Ankertoug. Dragerebet af Vaadets ene Arm fastgøres ved Tønden, og Fiskerne ror ud og sætter Vaadet. Naar det er gjort, ror de med det andet Dragereb tilbage til Tønden, hvorved Baaden fastgøres, og Fiskerne staar da i Baaden og »snurrer« Vaadet ind. Der er om dette Stykke Arbejde i Reglen 2 eller 3 Mand i Baaden. Aalesnurvaadet bruges kun om Sommeren. Flyndersnurvaadet hele Aaret igennem, naar der er Flynder at fange.

Nedgarn og *Ruser* er *staaende* Fiskeredskaber, der ned-sænkes paa Fjordbunden, baade i aabent Vand og under Is. I dem fanges særlig Flynder (og Sild), men man siger, at Torsken har større Fornøjelse af disse Redskaber end Fiskeren; thi den graadige Rovfisk kan ikke blot fortære de fangede Fisk, men ogsaa ødelægge Garnet, og da dette, særligt i Ruserne, er temmelig kostbart, anrettes der ofte herved store Ødelæggelser. Derfor anvendes disse Redskaber mindre hyppigt; det almindeligste er Nedgarnet, der kan sættes hele Aaret igennem. — Vaad og Net er saaledes de betydeligste Fiskeredskaber.

Garnet skal have en vis lovbestemt Maskevidde for ikke at indfange den uudviklede Yngel. En mindre velset Gæst ved Branden er derfor Fiskekontrolløren, der med sine Maale-

apparater undersøger Størrelsen af de indfangede og ned-pakkede Fisk.

En langt mindre Rolle spiller *Krogene*. De anvendes kun om Sommeren, især til Aalefiskeri; men Søstjerner og Snegle, der i Almindelighed anses for at være flegmatiske Skabninger, kommer gerne den hurtige Aal i Forkøbet og snapper Maddingen bort af Krogene, og paa den blotte Krog bider ingen Aal. Til Torskefangst kan Krogene ogsaa anvendes. Som Madding bruges da Sild og Brislinger, der jo faar Lov at sidde urørt af de graadige Skaldyr. Det interessanteste — om ikke det mest indbringende — Fiskeredskab, er imidlertid *Stangen*. Med den kan der fiskes baade paa Isen om Vinteren og fra Baaden om Sommeren. Den ældste Form for Stangjernet er den saakaldte Alge, der kun er forsynet med een Pig mellem Flænerne, og hvormed der kun fangedes store Aal. For en 100 Aar siden udtænkte den gamle »Padekjær-Smed« ved Sallingsund imidlertid et langt bedre Jern, Savjernet. Om denne gamle Smed fortælles (bl. a. i Jydske Saml. 1. Række, 1. Bind, S. 396), at han var bekendt baade for sin store Opfindsomhed og sine mange Særheder. Han brugte saaledes aldrig anden Ambolt end en stor Kampesten, og den førte han med sig, naar han afvekslende indrettede sin Smedie paa Mors- og Sallingsiden.

Stangning paa Is udføres med et henved 30 Alen langt Stangtømmer, paa hvis nederste Ende Savjernet er fastgjort. Der hugges da et trekantet Hul paa Isen, og ned i det stødes den lange Stang da paa Maa og Faa, indtil det rammer Aalen. Disse ligger gerne samlede i store Klumper, og har en Stangkarl da været saa heldig at faa hugget Hul over en saadan Forsamling, kan han gøre en vældig Fangst, til andre Tider kan han staa i mange Timer uden at fange noget. Gamle Fiskere mener at kende de Steder, hvor Aalene klumper sammen, men deres Viden beholder de for sig selv.

Endnu en Form for Stangning forekommer i den saakaldte Plumpstang. Stangjernet sættes da paa en Jernstang, der er fastgjort til et Stykke Reb. Ved at plumpe Jernstangen i Vandet, drives Stangjernet ind i Aalen. Denne Metode anses dog for at være skadelig for Fiskeriet i Almindelighed, og anvendes mindre hyppigt.

I ældre Tid var Livet paa Fjorden saa omtrent det eneste værdige for en Furbo, og Fiskeriet blev paa den Tid naturligt næstendels den eneste Indtægtskilde. Nu har man jo imidlertid taget det Arbejde op, der kræves for at hæve de Skatte, der ligger gemt i Øens Jord, og man har opdaget, at det ikke blot er Troidenes Guld under Rødstenen, der findes her; tværtimod er det jo nu blevet borte, men til Gengæld bugner Markerne af Korn, og Engene bælder sig grønne med frodigt Græs mellem de mørke Lyngbakker.

4.

Agerbrug og Driftsmaade.

Det er tidligere berørt, at det var Kvindfolkene, der i gammel Tid maatte sørge for Dyrkningen af Jorden, og deres Opgave har ingenlunde været let. Selve Øens Natur frembød mange Vanskeligheder. Lyng og Lyngbakker kan være gode som Venner, men for den, der skal kæmpe mod dem, for Tomme efter Tomme at erobre den karrige Jordbund, de dækker over, er de sejge Modstandere. Og Lyngbakkerne paa Fur har været af de allervanskeligste. Blicher, der ellers hørte til dem, der kunde se Hedens og Lyngviddens Poesi, blev grebet af en Uhyggefølelse, da han saa disse Bakker: »Grimmere end Alheden, frastøder den furske Øjet. Høje, bratte Banker, ikke bevoksede, men næsten overalt sparsomt besprængt med ussel, unyttigt Dynglyng, paa en stenskællet Overskorpe, — fremkalder den nyskabte, endnu øde Klodes »Limbo«, paa hvilken Miltons Satan var det eneste levende — han, der hellere vilde være »Herre i Helvede end Tjener i Himmelen.« Ganske vist er den sydlige Del til Gengæld meget frugtbar og langt tidligere paa Færde end det lige overfor liggende Salling; men Driften af denne Del besværliggjordes i tidligere Tid i høj Grad af den uheldige Maade, hvorpaa Jorderne var fordelt. En Mand kunde saaledes have sin Jord beliggende paa 6 eller 8 forskellige Steder. Grunden til denne slette Inddeling paavises i »Danske Atlas«, hvor der fortælles, at »Landet i tidligere Tid har været *Gribsjord*, og enhver, ligesom Skovene ere udhugne, har taget til sig, hvad han har lystet. Byerne ligger tæt ved hinanden, saa at Indbyggerne boe saa godt som i een By tilsammen, liggende i en Halv-

maane, der gjør en halv Mils Vej, men Jordens Inddeling er saa ubekvem, at oftest har den, som boer i den ene Ende, sin Ager langt borte i den anden Ende af Marken.« —

I Aarene 1802—03 skete der imidlertid en Forandring til det bedre; Jorden udskiftedes, Jordfællesskabet ophørte, enkelte Gaarde udflyttedes, Bonden fik sin egen Jord at dyrke osv. Det var Virkningerne af de store Landboreformer, og deres Resultater spores straks her — som over alt i Landet: Jorden dyrkes forstandigere end før, de Dele af Overdrevet, der var udskiftede til Jordejeren, bliver inddraget under Agerlandet,

Parti fra Lyngegnene.

Kornavlén vokser, samtidigt med, at Kornpriserne stiger, der anskaffes bedre Redskaber, og Kvægholdet kan forøges.

Paa de store Herregaarde i Salling — Hovedgaardene gik endnu paa den Tid foran — var man gaaet fra de gamle Dyrkningsmaader (Trevangsbrug o. l.) over til nye (Kobbelbrug). Og Furboerne fulgte snart efter. Der udlagdes almindeligvis 6 Marker, 3 til Korn og 3 til Græs. Kløver blev almindelig indført, langt om længe trængte ogsaa Braksystemet igennem. Man behøvede nu ikke saa mange Heste som før, Jorden laa bedre samlet, og Hoveriet ophørte. Derimod kunde der holdes flere Køer. Hvor der før havde været lige saa mange Heste som Køer, havde man nu dobbelt saa mange af

de sidste. De nye Græsmarker, der om Sommeren afløste de gamle Overdrev, og Høfodringen om Vinteren gav en forøget Mælkeproduktion. Enge var der jo mellem Bakkerne. Øens Udseende forandredes: I Steden for den halvmaaneformede, halvmilelange Landsby med de tomme Overdrev og Hedebacker omkring saas nu mange smaa Marker om Udflyttergaarde og ny Husmandshuse. Men den gamle Landsbys Retning viser sig endnu som en »punkteret Linie«, der dannes af Byerne Debel, Masbad, Nederby og Hvirpgaarde. — I den paafølgende Tid slog Fiskeriet tidt fejl (Vesterhavets Indbrud gennem Agger), og dette bidrog sit til, at der med forøget Iver blev taget fat paa Agerbruget. Over Halvdelen af Landjorden er nu under Plov, og der indvindes Aar for Aar mere. Man vil dog ikke helt udrydde Lyngen, da den aarlig afgiver en meget væsentlig Del af den Ildebrændsel, der anvendes paa Øen. Det er saa nemt at gaa ud i Lyngbakkerne og plukke en »Børen« Lyng til Bagning eller Vask, og i Sommertiden gaar Lyngjernet over Bakkerne som Leen over Markerne i Høst, og store Læs køres hjem og forkes ind ad Gavllugen; — der ligger det saa paa Loftet og er saa nemt at tage til i den strenge Vintertid.

Jorden er ikke overalt lige god. Enkelte Steder findes der vel et ret betydeligt — indtil en Alen tykt — Jordlag, men paa store Strækninger er Jorden meget sandblandet. Det dybere Underlag bestaar af Ler eller Sand. En saadan Jordbund egner sig bedst til Rug- og Kartoffelavl; men ogsaa Havre og Byg vokser paa sine Steder frodigt. Rodfrugtlavl er i de senere Aar bleven mere og mere udbredt. Det er vanskelig at paavise en bestemt Sædfølge, men den hyppigste er den, at der bliver lagt Kartoffler efter Rug, efter Kartoffler Havre eller Byg, og derefter Roer. Markerne mærgles og gødes forholdsvis hyppigt. Toppen af Rodfrugterne nedpløjes som Gødning — med Undtagelse af Runkelroernes Top, der anvendes til Foder. Markhegn er sjældne, men dog hyppigere nu end tidligere, hvilket til Dels skyldes Maren Nielsens heldige Indflydelse, der tidligere er omtalt.

Medens der tidligere købtes meget Korn til Øen, sælges der nu mange hundrede Tønder *derfra*. —

Skønt der saaledes gennem de sidste hundrede Aar er en mægtig Opgang at spore i Dyrknings- og Driftsmaade, har Furboerne dog ikke heller her kunnet holde Trit med Naboegnene. Landbrugsredskaberne er gammeldags, og den Udvikling, der særlig i de sidste 10 Aar er gaaet for sig i den øvrige Del af Landet, er de endnu ikke bleven delagtige i. Især lider Roeavlen under, at de Rensemaskiner, der betinger

En gammel Bondegård.

et godt Udbytte af Roemarkerne, endnu ikke er indført her, og Ukrudtet trives for godt overalt iblandt Sæden. Øen har sit Mejeri, der naturligvis ikke er stort; men det drives efter moderne Principper og giver et godt Udbytte.

Den almindelige Forbedring af de Forhold, der endnu trænger til Ændringer, kommer her, som overalt, neden fra, fra de smaa Husmandshjem. Til disse Hjem indvindes der Aar efter anden Jord fra Lyngbakkerne, og den Jord, der allerede er under Plov, frugtbares yderligere ved det omhyggelige og trofaste Arbejde, der lægges paa den. — Og Furboerne har jo Rødstensmandens Guld i deres Jord.

5.

Inden Døre.

Den almindelige jyske Vending »kom te æ Daer«, der i sig indbefatter al den jyske Gæstfrihed, hører man ikke mindre hyppigt paa Fur end andre Steder i Vestjylland. Lad os da gaa indenfor. Efter en Tur paa Fjorden og en lang Vandring mellem Hedebakker og dyrkede Marker, kan det være godt atter at komme inden Døre. Vi gaar ind hos Husmanden og Fiskeren, denne Amfibie, som Blicher kalder ham, »der henter rundelig Føde fra to Elementer«. Hos Gaardmændene er der sket saa mange Forandringer i Stuerne i de sidste Aar; de har begyndt at efterligne Fastlandsbøndernes mere moderne Udstyrelse, selv om det intet Steds er kommet saa vidt som hos Sallingbonden, der for Symmetriens Skyld anskaffede et Klaver til hver Endevæg i Storstuen. Men i Husmandshjemmet træffer man endnu de gamle Indretninger. Huset bestaar i Regelen af een Længe. Murene er lave, Taget til Gengæld højt. Husenes Retning synes at være ganske tilfældige, uden Hensyn til Solens Gang og Stormens Retning. Der er ikke nogen synderlig Forskel paa For- og Bagside. Ruderne er smaa paa dem begge, i Regelen er der seks i hvert Fag Vinduer, tre paa hver Side af Midtersprossen, og de er alle lige store. Der er en Dør paa hver Side, men de er forskellige. Gangdøren er smal, og foran den ligger der en stor bred Kampesten, hvorpaa man kan slaa Jorden af Træskoene. Bagdøren er ofte noget bredere, og foroven er der en Halvdør — i Brysthøjde, saa det netop kan passe at hvile Armene paa Lugens nederste Kant og derved opnaa en bekvem Hvilestilling, fra hvilken Livet paa Markerne kan iagttages i god Ro og Mag. Indgangen til Kostalden (Nøsset) er i den ene Gavlvæg eller paa Husets Forside. I saa Fald faar denne altsaa to Døre. Døren her er som Bagdøren. Den lukkes med en Krog paa den udvendige Side, saa Armen maa føres ud gennem Overdøren for at sætte den paa. Overdøren lukkes paa den indvendige Side med en »Klinke«.

Men vi kommer hverken for at tigge eller stjæle, og derfor vil vi gaa ind ad Gangdøren. Vi kommer da ind i en lille firkantet Gang (Forstue), der enten ligger i Halvmørke

eller svagt oplyses af en Række smaa Ruder over Døren eller af et lille firkantet, eenrudet Vindu i Dørens øverste Halvdel. Hvis der ikke er Lergulv derinde, er der pikket med pæne runde Sten. Pladsen er snæver, men for Endevæggen staar der dog et gammelt Skab eller en rød Kiste, der somme Tider er skaaret ud i kønne Figurer, der er malede med en Farve forskellig fra Kistens. For Enden af Kisten staar et Par lange Søstøvler, indsmurt i Tran, paa Laaget

Et Fisker- og Husmandshjem.

ligger der en Rinkning Reb eller en Rulle Sejldug, og der kan godt ligge mere Ragelse; men det faar vi ikke Tid at se efter, for Konen lukker Døren op til Stuen og fortæller, at Kaffen er »hældt op«. Det sorte Lergulv derinde kan se pænt ud, naar det nys er bleven bestrøet med hvidt Sand, der ligger og skinner i Lysbælterne fra de smaa Vinduer; men det bliver saa sølet om Vinteren, og derfor har de nu mange Steder faaet lagt Fjælgulv. Hvad der er af Møbler inde i Stuen, er snart sagt. Ved det firkantede Fyrretræsbord staar et Par simple Træstole, klodsede og stærke, mellem Bordet og Væggen en umalet, men renskuret Træbænk eller Kistebænk, hvor der om Natten beredes Soveplads for et eller

somme Tider to af Børnene. I Krogen ved Bilæggerovnen staar »den gamles« Storstol, en Armstol af Fyrretræ. »Den gamle« kan enten være »Gammelfaar« eller »Gammelmu'r« (Bedstefader eller Bedstemoder). Stolen er bred og magelig, med en Hynde stoppet med Hø og en stor rød Pude. Paa Gulvet foran staar en lille Skammel til at hvile Fødderne med de store Halmsko paa. Løfter man Hynden op, kan der sættes en »bette nem Ting« ned i Stolen, saa behøver den gamle da ikke at komme til Renden ud de kolde Vinterdage.

Det er jo ikke Sovekammeret, vi sidder i, — dette er i den lille Stue ved Siden af; men hvor Familien er stor, kan man godt blive nødt til at sætte en Lærreds Feltseng ind i Dagligstuen. Den kan saa slaas sammen og sættes hen i en Krog om Dagen. Ved Indervæggen staar Stuens skønneste Boskab, en stor udskaaren Dragkiste med røde, grønne og blaa Farver. I de tykke Skuffer ligger Linnedtøjet, de pæne Tørklæder og Sjaler og den Slags Ting. Den øverste Skuffe er tyndere end de andre; den er Husets Arkiv. Her gemmes Forældrenes Vielsesattest og Børnenes Koppe- og Daabsattester, et Par gamle gulnede Breve ligger i det inderste Hjørne, men dem er der ingen, der faar Lov til at læse. Ovenpaa Dragkisten ligger Salmebogen og Bibelen, somme Tider ogsaa en Almanak og et Par Andagtsbøger. Op mod Væggen staar et Skib med Master og Tovværk; somme Steder staar der et Par falmede Billeder i sorte, ovale Rammer.

Væggene er oliemalede, og Bjælkeloftet trukket over med Tapet, der slaar lange Revner.

I Sovekammeret er der ikke andet end Sengene og et Klædeskab, og saa en Stol til at lægge Tøjet paa. Sengene er nu af Træ; de gamle Himmelsenge og de lukkede Senge i Væggene ser man ikke mere. I Bunden af Sengen er der Halm, over denne en grov Underdyne, saa to Hylsklæder (uldne Lagner) og øverst en mægtig tyk Dyne, hvorpaa Katten ligger i tryk Søvn om Dagen. Om Natten er der ingen Plads til den der, for da er der nok til at fylde Sengen. Der kan godt ligge tre paa langs og en paa tværs ved Fodenden. Børnene skiftes til at ligge ved »æ Fa'er« (Fødderne). — Køkken

og Bryggers gaar i Regelen i eet, men Spisekammeret er i et lille Rum for sig selv.

Naar Hængelampen er bleven tændt, og der er kommen god Ild i Bilæggeren, kan man sidde rigtig hyggelig og snakke sammen inde i Stuen; men det er bedst at begynde tidlig paa Aftenen, for den gamle sidder aldrig sent oppe, og han skal helst være med, naar der skal praates.

Naar den lille sorte Lampe tændes, gør de halvvoksne Børn Vrøvl over den daarlige Belysning, men Forældrene minder dem om den Tid, da de sad ved Tællelysene. Saa er dette her da alligevel noget andet, og den gamle synes ellers ingen Ting, der er at klage paa nu om Stunder; for i hans unge Dage maatte man nøjes med en Trankop. Trannen var det let nok at faa fat paa, for den kunde man smelte af Torskenes Lever. Det bedste blev hældt paa Flasker, og det var godt at give Børnene, naar de havde Kirtelsyge. Det daarligste blev hældt i en Kop, og saa blev der lagt et Stykke Blik eller Jern med et Hul i øven over, og en Væge stukket igennem Hullet. Det osede og lugtede mere end det lyste, men der var jo ingen, der vidste af noget, der var bedre. Tran kan ogsaa være saa daarlig, at det kun er til at smøre Støvler i, men saa gør det da ogsaa sin Nytte. — De gamle Tranlamper har ledet hans Tanker tilbage til Tider, der svandt, og nu fortæller han baade det ene og det andet fra de Dage; men det er jo lidt dunkelt altsammen, det er, som det hele ses i det usikre Skær fra den osende Tranpraas: Vinteren var saa stræng den Gang, og Sommeren saa brændende hed. Det kan aldrig saadan *tordne* nu, som det kunde den Gang. Det kom trækkende over Vandet omme fra Kaas, altid imod Vinden, og det samlede op over Fur fra alle Kanter. Saa var det godt at have en Tordensten i Huset. Den skulde ligge gemt paa et Sted, hvor ingen kunde sætte sine Fødder, derfor var det bedst at kyle den langt ind under Sengen, for der vidste man da, der aldrig kom nogen. Derfor fik Børnene Paalæg om aldrig at gaa forbi saadan en Tordensten; for det kunde maaske nok være til sin Nytte at have en under hver Seng og saa endda stikke et Par Stykker ned i et Hul i Lade-gulvet. — Han vil ogsaa gjerne fortælle om Fiskerlivet i hans

unge Dage: Det var helt andre Fisk, der levede i Fjorden, og Livet derude var anderledes end nu om Stunder. For nu blot at tage Aalen: der var i den Tid, da han gik paa Fjorden, mindst fem eller seks forskellige Slags; der var den store Gaardaal, der i Efteraarstiden kom svømmende gennem Aaer og Bække, kravlende gennem Enge og fugtige Kær, indtil den fandt ud i Fjorden, hvor den saa langs Fjordgrunden blev ved at bevæge sig ud efter Hals, indtil den endelig fandt ud i Havet. Den havde sorte Finner, og prøvede man at tage den paa Land, kunde den bide som en Hugorm. Saa var der ogsaa Klepperten eller Klepaalen, der havde en lang spids Snude og et stort Underbid. Nede paa Fjordbunden i Græs og Bændeltang levede Græsaalen. Den var underlig tør i Kødet og mager, men naar den kom op fra Bunden i store Stimer, skulde man skynde sig at fange den, for saa vilde der komme haardt Vejr, hvor ingen kunde gaa paa Fjorden, og i en saadan Tid var en Bid Græsaal og en Skefuld Aalesuppe god nok at have i Huset. Ja, der var nu mange flere, men nu om Stunder ser de ens ud alle sammen. Det synes de unge dog ikke, og de véd at nævne flere forskellige Slags Aal, baade Bredpanden, Vesseaalen og den rigtige Limfjordsaal; men det gider den gamle slet ikke svare paa; men han fortæller videre om Makrellen: De kunde gaa i store Stimer bag efter Baadene om Natten, og hvis det skete, at der faldt en i Vandet fra Baaden, saa kom de og sugede ham ned, saa kunde de andre slide i ham, saa galt de vilde. Der var endda nogen, der sagde, at saadan en Makrelstime kunde suge en hel Baad ned i Vandet¹⁾; de var de værste Menneskeædere blandt Fiskene.

Der var for mange Aar siden en ung Fisker, der hed Jens Brink. Han var saa slem til at gaa i Søvn, og det kunde ogsaa passere ude paa Vandet om Natten, at han kunde rejse sig op og gaa omkring med sære Fagter. Saadan saa Kristian Tækker ham engang balancere hen

¹⁾ Denne Tro er meget gammel og kendt viden om: Hieronymus Fracastorius fortæller i sin Bog »De sympathia et antipathia« (Lyon 1550, S. 21 ff) om det uforklarlige Venskab eller Fjendskab, der kan aabenbare sig mellem Tingene; »det man kalder Sympathi og Antipathi, og som er det allermærkværdigste i hele Naturen«. Blandt en Mængde Eksempler, hentede fra Dyrs og Planters Liv, nævnes ogsaa dette: »Aldeles ubegribeligt synes det at være, at den lille Sugefisk midt ude i Havet kan fastholde et Skib, der føres af Sted for Vindens fulde Kraft.« (Villads Christensen, Baareprøven, S. 143.) I Kvolsgaards »Fiskerliv i Vesterhanherred« (1886, S. 29) fortælles, at Kærboerne (Vester Hanherred), har den samme Tro om Makrellen.

ad Æsingen; men da han raabte til ham, at han skulde komme ned, gav han et Spjæt med Benene og styrtede i det samme ud i Vandet. Kristian fik øjeblikkelig en Ende Tov kastet ud til ham, og den druknende fik ogsaa godt nok Tag med det samme, men det hjalp ikke, hvor meget de begge to sled og asede; for Jens Brink blev suget længere og længere ud, og til sidst gik han til Bunds; men Kristian syntes, han havde staaet og holdt i ham en hel Time. Lige i det samme, som han slap Rebet, saa han en lang sort Skygge, der sank ned paa Bunden; det var alle Makrellerne, der skulde ned og holde Maaltid, og der var heller ingen, der siden saa noget til Jens Brink. Men en kan da godt forstaa, at ingen er opsat paa at spise den Fisk, naar en véd, hvad Slags Føde det er, den tager til sig.

Saa er Søflagermusen af et helt andet Sindelag. Den gaar ikke i Stimer som Makrellen, men holder af at flagre ved Siden af Baaden, især om Natten, naar Vejret er stille. Saa gør den somme Tider nogle store Spring for at kige ind over Æsingen og se efter Folkene, og hvis der bliver smidt en Bid Brød eller Ost ud til den, kan den blive ved at følge Baaden hele Natten. Der er ogsaa dem, der har set saadan en fire, fem »Flagrere« komme drivende med en hel Flok Rødspætter og Skrubber, indtil de fik dem jaget ind i Vaadet. Selv skulde de nok passe paa at komme væk i Tide. Men der var ellers nok, der vilde gøre ondt, naar man laa derude om Natten, især naar de sov allesammen saa nær som ham, der sad ved Rorpinden. Tiden kunde jo let blive noget lang for saadan et enligt Menneske, og saa kunde det jo nok ske, at han gav sig til at fløjte en lille Vise; men det var nu noget af det allerværste, han kunde gøre; for saa kom de farende ud af Mørket og op af Vandet, alle de onde Ting, der var derude: ildrøde Djævle med sorte Øjne, smaa Børn, der rakte Armene op efter Baaden, men nedentil var Fisk, smaa, sorte Baade, der strøg forbi med Sejlet nedad og ligesom sugede Vandet bort med sig. Vandet kunde skinne som Ild rundt om. Saa var der ikke andet at gøre end at nævne det hellige Jesu Navn tre Gange. Saa holdt de sig borte; men det var endda skøn oven paa saadan en Nat at se Guds blanke Sol komme stigende op over Himmerland og mærke, det blev Dag igen.

En gammel Fisker kan dog ogsaa somme Tider have Nytte af at se rigtig paa de Ting, der foregaar omkring ham; for mange af dem har noget at betyde, og Varsler skal man være glade for; de er ikke til Menneskers Fortræd, men tværtimod til Vejledning og Nytte. — Det tror de unge nu heller ikke paa. Selvfølgelig ved de nok, at naar det er Højvande, saa Fjorden gaar helt op over Badebroen, saa bliver det Blæst og er det saa langt ude, at man kan se de hvide Sten paa Liv Tap, faar vi Magsvejr; men andre Varsler skal man ikke tro paa. — Nej, det bedste er bare at sætte ud. Det gik altid trevent for de Baade, der laa og biede efter Vind og tog efter Varsler. De fik Svinevejr bestandig. Men de, som stod ud, dem skulde det nok gaa godt. — Den gamle gør ingen Indvendinger. Enhver kan for ham beholde sin Tro; vi sidder saa en Stund stille, og hver tænker sit.

Det truer med, at Snakken vil gaa i Staa; men saa kommer *Morten Skrædder* ind ad Døren. Han er maaske den af de nulevende Furboer, der sidder inde med den største Sagnviden, og han vil gerne fortælle. Han har en lille Gaard i Dalager, som han driver sammen med et Par voksne Børn. Da han ser, at der er »en fremmed Kaa'l« i Stuen, der gerne vil høre nogle af disse her gamle Historier, sætter han sig straks ned for Bordenden, skubber Rugbrødet, der ligger paa Bænken, helt ind i Krogen, og sætter sig magelig til Rette. I Munden har han en mægtig Skraa, som han efter flere forgæves Forsøg paa at faa lagt til Rette, snart i den ene, snart i den anden Kæbeside, til sidst anbringer ved Siden af sig paa Bordpladen. Nu og da kniber han en tre fire lange Blade ud og lader dem forsvinde bag de sorte Tænder. Det er ganske i sin Orden, at han vil have Besked om, hvor den fremmede er fra, og da han bl. a. faar at høre, jeg har været Elev paa Ranum, vil han have at vide, om jeg da saa ikke har været paa Rønbjerg Bjerg og ved Liv Grav, det er jo da i Nærheden. Han har selv været paa de Steder paa en Studehandel, og der boede jo i gamle Dage Trolden, der kærestedes med Troldkvinden paa Liv[ø]. — Vi beder ham fortælle Historien. — »Ja, Troldkvinden hun tøtt godt om Trolden, og han igen om hende; men i Vandet mellem Rønbjerg og Liv regerede en Havmand, der hindrede dem i og komme sammen, og de

bestemte dem da til og bygge en Jordvold tværs over Vandet; for paa Landjord har Havmanden ingen Magt. Der blev bestemt en Dag, de skulde begynde, og de vilde da tage fat allerede om Morgen en inden Sol stod op, og for ikke at gaa fejl efter hverandre skulde de begge to raabe i men de kunde, og saa bygge derhen, hvor de kunde høre, Raabene kom fra. Men nu boede der ogsaa en Trolde paa *Ærtebølle* Bjerg, det er jo et Stykke længere Syd paa. Han havde hørt hele denne her Snak og bestemte sig da til at spille Kærestefolkene et Puds. Tidlig om Morgen en paa den bestemte Dag, endnu før Rønbjergtrollen var kommen op, gik han ned til Stranden og gav sig til og hvælle af alle Kræfter over imod Liv. Trollkvinden vaagnede og begyndte og bygge ud imod ham. Saa vaagnede ogsaa den anden Trolde, og skyndte sig og løbe ind paa Marken og fylde hans Lue med Jord. Paa det Sted, hvor han tog den, blev Liv Grav. Da han naaede Fjorden, stod Solen op, og han saa da, hvordan de var bleven narret. Han blev da saa gal', te han smed Jorden af hans Lue ud i Stranden, og det blev til Rønbjerg *Bjerg*; men Liv Tap har endnu den Dag i Dag Retning efter *Ærtebølle* Bjerg.¹⁾

»Fortæl ham nogle af vore egne«, siger saa en af Sønnerne. »Ja, a kan jo ikke saadan fortælle; men denne her om Konen, som den bette Mand i den røde Sten tog til sig — den kender I vel allesammen — du kender den da«, siger han til den gamle. — »Ja, det var da ikke sært«. — Det var en Husmandskone fra Debel, der var gaaet ud og slaa Lyng, og hun gik justement lige ved det nederste af den store Bakke der nord ude, og ved Middagslav lagde hun sig til og sove paa Bakken. Men da hørte hun, ligesom der var én, der stod og hamrede paa en Ambolt inde i Højen, og hun blev da ret saa sært ved det, og da hun kom hjem om Aftenen, fortalte hun det til alle de Folk, hun traf paa, og det blev da saadan,

¹⁾ Det samme Sagn hørte jeg fortælle i Ranum. I »Sml. til jydsk Hist. og Tpgf.«, 1. Række, 3. B., S. 216, og i Maanedsskriftet »Jylland« staar det fortalt, dog paa en noget anden Maade, idet det her angives at være *Byhyrden*, der blæste i sit Horn paa *Ærtebølle* Bjerg, ligesom Trollen her angives at bo paa *Livø*, og Trollkvinden paa *Himmerland*. — I Evald Tang Kristensens: »Jyske Folkeminder« (Tredie Samling, S. 57 f.) fortælles, at Trollen og Trollkvinden opr. boede sammen paa *Himmerland*, men saa fik han Plads som Røgte paa *Livø*. E. T. K. har intet om Havmanden, men angiver blot som Grund til Bygningen af Jordvolden, at »Trollen blev ked af den Vaden baade hen og hjem«. Der gives heller ingen Oplysninger om, hvem det var, der vildledte Trollen, der altsaa efter K.s Historie boede paa *Livø*.

te alle Mennesker rendte efter Højen for at faa Smeden at høre. Der var ogsaa en anden ung Kone fra Debel, der gik der ud en Dag og lagde sig ved Højen for rigtig at høre paa det, men »Manden« tøtt saa godt om hende, te han aabnede Højen og tog hende ind til sig. Der blev hun saa, og Folk kunde ikke forstaa, hvor hun var blevet af, og Manden var da især ked af, hvorfor (!) hun ikke kom tilbage igen. Men han tænkte jo nok ved, te hun maatte være taget i Huse af »Manden«, og han gik da, saa saare han kunde, ned omkring Højen og bad og tigged', te hans Kone maatte komme ud til ham igen. Men endelig langt om længe svarede Bjergmanden ham, te det kunde ikke lade sig gøre; for nu var hun hans Kone. Om en bette lidt bliver hun da saa ogsaa med Barn ved Bjergmanden; men hun kunde ikke blive forløst, før der kom en rigtig Jordemoder ned til hende. Og ved Midnat kom der en Vogn og kørte til uden for Jordemoderens, og den, der sad paa Vognen, bad hende om at komme lige verles og følge med ham hjem. Og hun skyndte sig da ogsaa og komme paa Vognen, og inden te hun kunde faa spurgt om, hvor hun skulde hen, holdt Vognen igen stille, men da var de inde i Højen. Jordemoderen kendte lige med det samme Konen, og da hun havde forløst hende, kørte »Manden« hende hjem igen. Hun forlangte nu hendes Betaling, og han sagde saa til hende, te hun skulde holde hendes Forklæde frem, og det gjorde hun. Han kastede saa en Ting til hende, der saa ud som en stor Glød, og hun smed det fra sig ved Gangdøren, og med det samme var »Manden« borte. Men da hun den næste Morgen kom uden for Døren, saa hun noget blankt noget, der laa og glinsede paa Jorden, og da hun tog det op, var det en stor Guldklump; saa var det jo den, han havde givet hende om Natten.

Men Konens rigtige Mand fik jo ogsaa denne her Historie og høre, og der gik nu ingen Dag, uden te han ikke heller gik ned ved Højen og kaldte paa sin Kone, og en Dag, te Bjergmanden ikke var hjemme, lobbede hun Højen og sagde til ham, te han skulde lade være med og komme der tiere, for nu var det bedst for dem begge to, hvis hun blev, hvor hun var. Men han blev alligevel ved og tigge hende saa længe, te hun kom ud og fulgtes med ham hjem. Da var

det allerede saadan halvmørkt, og da de kom hjem, gik hun lige straks hen og satte sig paa den store Stol ved Kakkelloven, og der sad hun uden at tage sig nogen Ting til, indtil hun knap efter faldt helt hen og døde. Men fordi te det lød, som der var en, der stod og smedede inde i Højen, kalder vi den endnu *Smedehøjen*.

Saadan skulde Bjergmanden ogsaa en anden Gang haft Bud efter Jordemoderen, men da beholdt han hende ved sig. Engang ved Midnatstid kom hendes Mand forbi Højen og saa, te de dansede og morede sig nedenfor, og han kendte hans egen Kone mellem de andre. Han vinkede ad hende, og de snakkede sammen længe; men hun sagde til ham, te han maatte ikke nævne hende ved Navn. Det kunde han alligevel ikke lade være med, og saa maatte hun følge med ham hjem. Men han fik ingen Glæde af hende, for hun var stum og stod altid ude ved Køkkenbordet og græd.¹⁾

Støjen inde i Bakken kunde nu ogsaa godt komme fra Bjergmandens Guldkister, naar han smækker Laaget i. En Mand fra Debel havde tre Julenætter i Træk gaaet derned, og sidste Gang han kom, saa han Trolden sidde paa Højen og rode med alle hans Sager. Han var paa Størrelse med en borte fire Aars Dreng, men hans Hoved var dobbelt saa stort som en almindelig fuldvoksen Mand. Han var helt sorteblaa i hans Ansigt, og hans Øjne var rødgløende.

Hvis en kan komme til og skyde tre Gange med en Bøsse hen over Højen, saa kan man tage af Guldet lige saa meget, man vil, og den her Mand havde netop for det samme taget hans Skyder med sig, og han skød da ogsaa og fik samlet til sig lige saa meget Guld, han kunde slæbe, og mere til. Men da han kom oven Bakken, saa han, te hans Gaard klinkbrændte. Saa smed han det hele fra sig, hvad han havde, og rendte hjem; men da han naaede Porten, saa han, te Gaarden var i god Behold; men da han gik tilbage for at lede efter Guldet, havde Trolden taget det igen, og han saa aldrig noget af det siden. Der var ogsaa engang en anden Mand nede fra Nederby, der skød over Højen. Han kom ridende sent om Natten forbi, og han saa da ligesaadan Troldene

¹⁾ Fr. Hammerich fortæller i «Skandin. Rejseminder» det samme Sagn, dog med et Par mindre Afvigelser.

komme bærende med deres Kister op af Hulen. Han havde Bøssen med og skyndte sig og skyde tre Gange. Nu skulde han ventet, te blev lyst, saa havde han kunnet tage det hele i Fred og Ro, men han kunde ikke lade være og ride derhen med det samme, og han fyldte saa en stor Sæk med Guld og red hjemad, det bedste han havde lært. Men Trollden satte bag efter ham paa Ryggen af en hovedløs Kat, og ved Siden af rendte der en bette sort Hund. Trollden spurgte, om Manden vilde lade hans Hest slaas med hans Kat, eller hans Hund med hans bette sorte, eller om han selv vilde slaas med ham, saa bette han var; men det skulde Manden ikke have noget af. Han piskede paa Hesten, og red alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, og naaede da ogsaa hjem med Posen. Men han var aldrig saa snart kommen inden for Døren, før det blev det grueligste Vejr. Husene rystede, og alle fire Længer stod i lys Lue, og neden for Vinduerne laa der en og hvæste og stønnede saa helt forskrækkeligt. Saa tøtt Manden, te han hellere vilde af med Guldet igen og saa være fri for det Hekseri, og han smed da hele Posen ud af Vinduet. Med det samme hørte ogsaa Spøgeriet op, men Trollden raabte ind til ham: »Du har nok endnu!« Og Morgen efter fandt han et stort Guldbæger, der var trillet ind under Dragkisten, og det solgte han og fik saa godt betalt, te han kunde leve som en rig Mand Resten af hans Dage.¹⁾

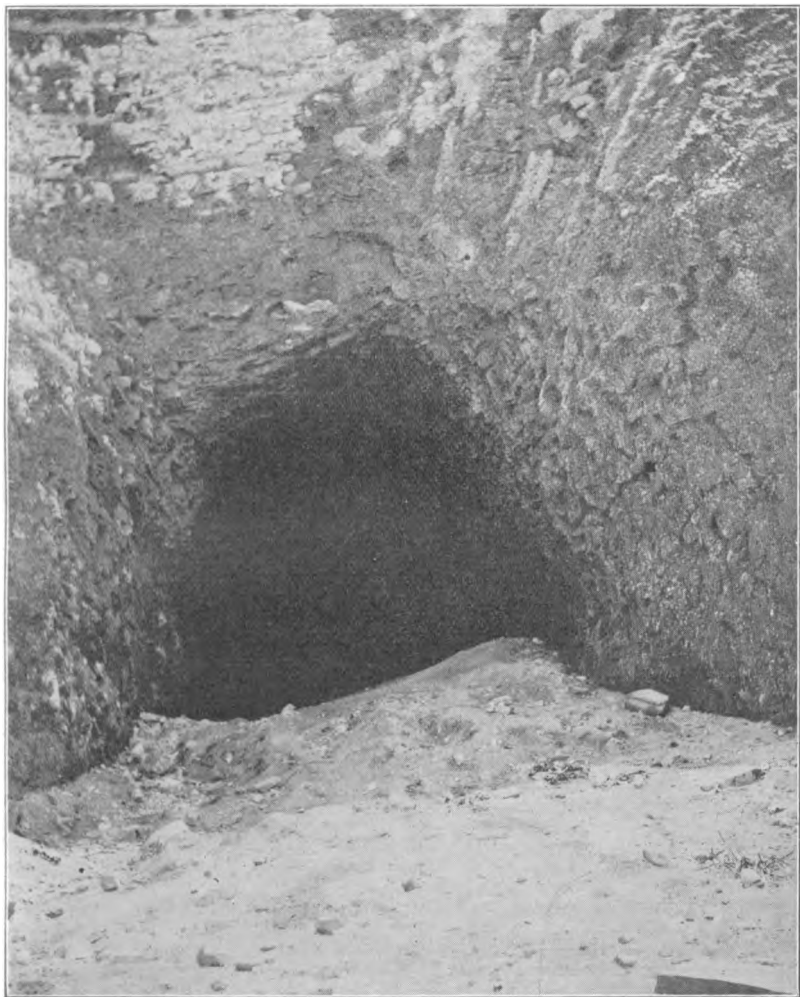
I en Pavse spurgte jeg, om der aldrig var nogen, der havde forsøgt at gaa ind gennem Hulen for ad den Vej at komme ind i den hemmelighedsfulde Sten. — Nej, sagde Morten, nu er Hullet jo ikke videre end en Rævegrav, men i gamle Dage var den jo saa meget større, og der var ogsaa nok, der var nysgerrige efter at se, hvad det kunde blive til, om de gik derind; men mere end fem Skridt ind i Hulen var der ingen, der vovede at komme.

Min Gammelfaa'r fortæller, te der i hans Drengedage blev hejst en bette Dreng ned i et Stykke Reb; for da var Hullet allerede saa smalt, te en før Karl ikke kunde glide igennem. Men den sølle Dreng var ikke kommen langt ned, førend de mærkede, te han gik af Snoren, og da de trak Rebet op,

¹⁾ Vilh. Østergaard har bearbejdet disse Sagn i sin Historie »Skatten paa Fur« (Danske Sagn og Historier [1892] S. 110 f.)

kunde de tydelig se, te det var *brændt* over, og Drengen saa de aldrig nogen Fart til siden. —

Men tho en bette Krum' Dreng var jo ikke saa meget

Den røde Sten med Hulen.

agtet i de Tider. Min Gammelfaa'r fortalte om en anden en, der i Pestens Tid blev gravet levende ned i den østre Ende af Kirkegaarden, for at Smitten skulde standse. Der maatte i lang Tid ingen blive lagt der i Nærheden; for saa vilde

Sygen komme igen; men nu er der jo ikke længer nogen, der tager Særing efter det, nu er alle Pladser vel lige gæve.¹⁾

Men til sidst maatte Bjærgfolkene jo alligevel ud af deres Sten, og der er da ogsaa gaaet saa mange Historier om, hvordan de kom af Sted. Det var dem saa meget imod, at der hver Dag skulde ringes med Kirkeklokken. Den Lyd kunde de ikke lide. En mørk Aften kom der to smaa Mænd ned til en Fisker, der boede ved æ Braaen (Branden) og bød ham en hel Skæppe Penge, hvis han vilde laane dem hans Baad og hans Søn næste Se'-Hans Nat. »Ja, men min Søn er blind«, sagde saa Fiskeren. »Det er derfor, vi kan bruge ham«, sagde de smaa Mænd. Fiskeren gik saa ogsaa ind paa det, og Se'-Hans Nat kom de samme to smaa Mænd igen og spurgte, om han nu vilde holde det, han havde lovet. Den blinde Dreng kom saa ud i Baaden og maatte bruge Aarerne hele Natten. Han vidste ikke, hvor han sejlede hen ad, for der sad hele Tiden en Mand og passede Roret. Men da Solen stod op, hørte han en, der sagde: »Nu skal du have Tak, din Fader har faaet Pengene, men du skal faa to blanke Skillinger«. Med det samme fik han hans Øjensyn igen. Han laa da over ved Salling; men han blev ved og være seende Resten af hans Liv.²⁾ — — —

De sidste Blade af den store Skraa er forsvunden. Den gamle rejser sig af sin Stol, han vil til Ro. Saa gaar ogsaa Morten Skrædder, og i Stuen er kun de unge tilbage, der hverken tror paa Varsler eller Bjærgfolk. Men da jeg atter stod alene ude paa de mørke Lyngbakker og saa ned mod Fjorden, der laa og brummede i hemmelighedsfuld Dunkelhed, var jeg ikke i Tvivl om, hvem der havde Ret — de gamle eller de unge.

¹⁾ En lignende Historie fortælles endnu af gamle Folk i Salling. Under en stor smitsom Sygdom (Pesten?) blev der i Skællet mellem Hem og Dølby nedgravet et Natmandsbarn levende. Pesten kom fra Dølby, men naaede ikke over Skællet til Hem.

— ²⁾ Evald Tang Kristensen fortæller i »Fra Bindestue og Kælle« en Historie, der hedder Besøget i den røde Sten (S. 10 f.), som er meddelt ham af Morten Sørensen, Vejmand i Hjørring. Fortællingen gaar ud paa, at Bjærgfolkene, inden de forlod Øen, forærede en Furbodreng et Tryllesværd, ved hvis Hjælp han gjorde sig til Konge i Landet. Til sidst gav de ham ogsaa alt det Guld og Sølv, de ejede, saa han blev den rigeste Konge, Landet nogensinde har haft. — Denne Historie kender Furboerne kun efter Evald Tang K., og Sagnet har næppe nogensinde været kendt paa Fur tidligere.

6.

Lidt om Furbosagnene og deres Slægtninge.

Det vilde være urigtigt at antage, at alle de Sagn, man faar at høre af de gamle Furboer, er oprindelige eller lokale Furbosagn. Det ejendommelige ligger mere deri, at Øen Fur med dens faste, røde Sagnskrin er mere end nogen anden dansk Egn blevet et Arkiv for gamle Sagn og Folkeminder.

Øen har gennem Aarhundreder ligget der som en ommuret Borg, der vel aabnede sine Porte for de Sagn, der vilde ind, men var de først naaet saa vidt, gik de aldrig mere ad Glemme. Og deres Skikkelse har her holdt sig mere uforandret end udenfor, hvor der var saa mange til at fortælle og — ændre.

Det er ret naturligt, at Sagnene om Skatte og Skattesøgere kommer til at danne den mest indholdsrige af de furbo'ske Sagngrupper. Og man kunde jo gjerne fristes til at tro, at de Sagn, der omhandler netop dette Emne, maatte være oprindelig hjemmehørende paa den røde Stens Ø; men trindt om i Landet er der fra gammel Tid bevaret slige gamle Historier om Skatte og Skattegravere. I Thieles »Danmarks Folkesagn« findes ikke mindre end 27. I Jens Kamps »Danske Folkeminder« og hos Evald Tang Kristensen findes endnu flere; og til de aller-mindste Enkeltheder kan man her finde Paralleller til Historierne om Skattegravningen paa Fur: Skatten skal en Gang imellem op og beskinnes af Maanen; det samme skulde Skatten i »Sandets Bjerg« (ved Svendstrup i Aalborg Stift). — (Thiele I, S. 352).

Et meget almindelig anvendt Middel til at komme i Besiddelse af Skatten var det at *skyde* een eller flere Gange hen over Gemmestedet. Over Skatten paa Fur skulde der skydes tre Gange. I de fleste af de hos Thiele anførte Sagn om Skattegravning anvendes det samme Middel, saaledes i *Svanen paa Guldæg* (I, S. 341), *Skatten i Hvirvel Bakke* (I, S. 350), *Det rige Sogn i Salling* (I, S. 356) o. fl.

Imidlertid lykkes det dog sjældent Skattegraverne — mod Ejerens Villie — at tilvende sig Skatten. At Skattegraverens Gaard eller hele hans Hjemby synes at staa i lys Lue, naar han endelig staar ved Maalet, genfinder man i Sagnene om Svanen paa Guldæg, *Skattegraverne ved Nidløse* (Th. I, S. 345),

Skatten paa Glæsborg Mark (Th. I, S. 350), *Skatten i Deibjerg Daas* (I, S. 351), *Hjortsballehøj* (E. T. Kr.: Jydske Folkeminder, 3. Samling. 1876. S. 299 og 301). Korshøjhus og Karup By staar i lys Lue; men da Arbejderne har sluppet Skatten og er naaet til Brandstedet, er der intet usædvanligt at se, men Skatten er borte for stedse.

Selv det lille Sagn om Drengen, der hejstes ned i Rødstenen og blev borte, da Rebet, der holdt ham fast, brændte over, har en Helsøster i Sagnet om *Skattegraverne i Jellinge* (Th. I, S. 350): Jellinge Bymænd have engang tilforn villet undersøge Kong Gorms Høj, i Haab om der at finde Kostbarheder. Men da de var kommet et Stykke ind, traf de paa en stor, sort Hund, som nødte dem til at lade Arbejdet bero. Tidligere skal Indgangen til denne Høj have været aaben, men ingen dristede sig til at gaa derind. Da fik de en Hyrdedreng overtalt dertil og gave ham til Sikkerhed et Reeb om Livet, hvormed de meente at kunne drage ham tilbage, om det giordes Behov. Da han havde været en Stund derinde, og Tiden begyndte at falde dem lang, droge de i Rebet; men det fandtes da at være brændt over, og Drengen kom aldrig mere tilsyne.

Naturmaleren Kruse har til Dansk Folkemindesamling indsendt et hidtil utrykt Sagn, der fortæller om, at Fur engang i sin Tid blev saa stærkt hjemsøgt af *Rotter*, at Beboerne intet Raad vidste derimod. Da kom der en Mand til Øen og tilbød for en rigelig Betaling at befri dem for Plageaanderne, men først maatte man lave en svær Jernkiste, hvori han kunde skjule sig; thi saa snart Rotterne var drevet bort, vilde den Lindorm, *paa hvis Hoved hele Øen hviler*, gøre Forsøg paa at dræbe ham. Furboerne gik ind paa Betingelserne, og det lykkedes ogsaa for Rottejægeren at drive Utøjet bort, men inden han fik sig gemt i Kisten, gav Lindormen ham et Slag med sin Hale, saa han døde paa Stedet. Kruse tilføjer: »Til stor Glæde for Furboerne, der saaledes kom af med Rotterne og slap for at betale«.

Ogsaa til dette Sagn findes der andre Steder i Landet Sidestykker. Hos Thiele i *Rottejægeren paa Alheden* (II S. 66) og Ev. T. Kr. *Utøjets Fordrivelse* (S. 84) dræbes den omvandrende Rottejæger til sidst sammen med Lindormen, efter at Rotterne

er drevet bort. I E. T. K.s Fortælling er det en gammel »Normand«, der sidder og blæser i en Pibe og saaledes tvinger Rotterne ind i Ilden. Da Folk ser det, bliver de glade; men i det samme begynder Lindormen at synge, og saa siger den gamle Mand: »Naa, nu har mit Liv Ende, a skal brænde med det andet, og Lindormen skal og brænde.« Straks efter kom Lindormen og snoede sig om den gamle, »og saa rejste det af ad Ilden med hverandt.« Da Mændene siden kom og saa efter, var der ikke andet tilbage af ham end hans Mave og hans Hovedpandeben. Andre Steder, som i Viborg, paa Als og Lyø gik man den juridiske Vej og indstævnede Rotterne for Øvrigheden, der dømte dem til at forlade Byen, og Rotterne bøjede sig efter Sigende loyalt for Rettens Kendelse (Juridisk-medicinsk og oeconomisk Tidende 1769 Nr. 20, Ny Sml. af Landhushold.-Selskabets Skrifter, 2. B., 1. Hæfte). — Fra Falster, forskellige Steder i Jylland og paa Rügen findes lignende Sagn om Rotternes Fordrivelse (Th. II, S. 69). Paa samme Maade at gennemgaa Slægtssagnene til Furbosagnene om Børnebytninger og Bjergtagninger vilde føre for langt. Interessantere er det at se, hvorledes Bjergfolkene andre Steder i Verden forlader deres Opholdssted paa omtrent selvsamme Maade som de gamle Furbotrolde. Evald T. Kr.s Historie om *Overfarten ved Pinen* er maaske den samme, jeg hørte fortælle paa Fur, kun meddeler E. T. K. intet om, at det var Fiskerens blinde Søn, der skulde sejle Bjergfolkene bort. Hos Thiele (II S. 249 f. f.) fortælles om Troid- og Bjergfolkets Udvandring. Det ejendommelige ved alle disse Beretninger er, at Ellefolkene er usynlige for dem, der skal sætte dem over Vandet. Det kan enten være, fordi Færgemanden er blind, som i Furboernes Sagn, og ligeledes hos Rudyard Kipling, der i »Nis Puk til Pukshøj« lader en blind sejle bort med Ellefolkene, — eller fordi disse selv gør sig usynlige, f. Eks. i Thieles »Troidfolket vandrer ud af Vendsyssel« og »Ellefolkets Udvandring fra Ærø«. I det sidste Sagn saa Skipperen ganske vist, at det nede i Lasten mylrede med Mus og Rotter, men da den gamle Mand, der havde hyret ham, satte Skipperen sin Hat paa Hovedet, viste der sig for ham en Mængde smaa rejseklædte Ellefolk og desuden meget Guld og Sølv, som de førte med sig. Fra forskellige andre Egne i Danmark, Tyskland (Greifs-

walde) og Sverrig (Afzelius, Svenska Sagö-Häfder. III. 88) berettes om Bortrejsen paa samme Maade. Thiele henviser i denne Forbindelse til et langt ældre Sagn, som Byzantineren Procop fortæller om Indvaanerne paa en Kyst, der ligger lige over for Øen Brittia (Jylland). Dette Sagn af Procop lyder saaledes:

De indfødte beretter, at det paaligger dem efter Omgang at sætte de afdødes Sjæle over. De, hvem det tilfalder næste Nat, forføjer sig, saa snart det bliver mørkt, til deres Boliger, lægger sig til at sove og venter paa den, der skal kalde dem til Arbejdet. Før Midnat hører de, at der bliver banket paa Døren, og at en usynlig Stemme kalder dem til Arbejdet. Ufortøvet staar de op, gaar til Stranden uden at kende den Magt, der driver dem, men dog tvungen dertil. Der ser de da gjerne Baade i Beredskab, ikke deres egne, men andre, i hvilke de gaar om Bord og griber Aarerne. Nu mærker de, at Baadene er saa opfyldte af Passagerer, at Vandet naar til den øverste Rand og til Aarehullerne, saa at Baaden knap er en Fingersbred over Vandet; *dog ser de ingen*. Efter en Times Roning naar de Britta, endskønt de med deres egne Baade uden Sejl, blot med Aarerne, knap kunde sejle over i en Dag og Nat. Naar de have landet ved Øen, bliver Baadene straks tomme, og de ror tilbage; Baadene er nu saa lette, at kun Kjølen er under Vandet. De ser ingen af Passagererne, hverken i Baadene eller naar de gaar i Land, men de forsikrer, at de kunne høre en Stemme, som synes at nævne de enkeltes Navne for dem, der tager imod dem, og tilføje saa vel deres forrige Værdighed som deres Fædrenenavn; naar der har været Kvinder med, nævnes tillige Navnene paa disses Ægtemænd. — Dette beretter de indfødte at foregaa der. —

Denne gamle Folketro paa, at de overnaturlige Væsener saaledes efterhaanden maatte flygte bort for den gennem-brydende Kultur, har ofte været Genstand for poetisk Behandling. Som ovenfor nævnt, har Rudyard Kipling herfra hentet en Del af Stoffet til »Nis Puk fra Pukshøj«, men i sin smukkeste Skikkelse er det behandlet af den tyske Romantiker Tieck i det stemningsfulde Eventyr »Alferne«. Med Alferne drager Lykken og Frugtbarheden bort fra deres gamle Egn. Naturen forvandles og kommer ganske til at ligne andre Egnes,

alt det ejendommelige forsvinder med de lyse, gode Skabninger, der i tætpakkede Baade sejler bort ad Floden.

Blandt alle vore Sagn er faa saa smukke som netop denne Gruppe. Der er altid lidt vemodigt over dem, fordi det dog — trods mange smaa Skærmysler — er gode Venner, der forsvinder i de lyse Sommernætter, usynlige paa de smaa Fiskerbaade. Og den Egn, de har forladt, bliver saa øde og tom, saa lig alle de andre. —

Ligesom hver Plante og hvert Dyr udsøger sig de for dem gunstigste Egne under alle Himmelstrøg, saaledes søger ogsaa gammel Folketro og gamle Folkesagn en Jordbund, hvor de kan trives og bevares. Og intet Steds har i saa Henseende været saa vel skikket som Øen Fur. Derfor har de samlet sig paa den og slaaet saa stærk Rod, at der endnu, efter at Naboeegnene i Miles Omkreds ligger sagntomme, her er bevaret en skøn og ægte Skat, der aldrig vil mistes. Furbosagnene vil endnu i mange Aar overleve deres Slægtinge.

7.

De gamle Viser og deres Skæbne.

I »Danske Atlas« staar — som tidligere anført — en værdifuld Bemærkning om, at Furboerne ledsagede deres Dans med »Kjæmpe- og andre Viser, hvori de mindes Forfædrenes Bedrifter«.

I øvrigt véd vi nu intet om disse gamle Viser. Vi har ingen Optegnelser og ingen mundtlige Overleveringer. Blicher, der tidt færdedes i disse Limfjordsegne, fortæller, at han i sin Ungdom af en gammel Bonde hørte Sange, »der just formedelst deres Vildhed gjorde hos mig en sælsom Virkning«. Dette Ungdomsindtryk finder han Anvendelse for i sin Novelle »Livø«. Paa Livø levede der een Fiskerfamilie, der sagtens har haft »Lav« med Furbofiskere og fulgt den større Nabø i Sæder og Skikke, har haft den samme Tro og Tænkemaade som Fiskerne paa Furland.

Novellen »Livø« er henlagt til Reformationstiden, og Blicher antager altsaa, at de »sælsomme Sange« dengang har levet i omtrent den Skikkelse, hvori han kendte dem. — Livø skjulte to unge Flygtninge, en Mand og en Kvinde, fra to gamle

Herregaarde paa Himmerland, og i Besøg hos disse unge Folk kom Fiskerfamilien en Gang imellem og deltog i Maaltiderne. — »Den gamle Fisker trakterede da til Gengæld med Kæmpeviser, af dem han kunde en hel Hob udenad og foredrog i en Maner, som nu vel er helt ukendt — tilsidesat, vel fordi den baade er uden Takt og ikke følger noget bestemt »Firma« (c: Modsætning til Operastilen & Romance).

Viserne har altsaa, efter denne Udtalelse at dømme, paa sine Steder været mindre høviske, saa de af den Grund ikke har syntes Visesamlerne egnede til Optegnelse. Og saa tilhørte de ikke noget bestemt »Firma«, hvorved vel skal forstås, at disse vilde, uanstændige Fiskerviser, »Kæmpeviser«, ikke kunde henføres til nogen af Kæmpe- og Folkevisernes mange Afdelinger; altsaa ogsaa af den Grund er de ikke blevet optegnet. Længst har de holdt sig i Legestuerne og ved seltskabelige Sammenkomster, men ogsaa her er de blevet fortrængt af de mere almindelig kendte Folkeviser. Fra Tiden omkring Midten af forrige Aarhundrede har vi to omtr. samtidige Meddelelser om Sangen paa Fur.

Den ene stammer fra Præsten derovre, Fischer, der (1844) optegnede nogle Viser, der paa den Tid blev sunget paa Fur. Optegnelsen findes i Dansk Folkeminde-Samling, Pk. 6 (Kgl. Bibliotek). Det er væsentlig Peder Syvs Viser, og blandt de hyppigst sungne nævner han Visen om Ragnhild den Fagre, hvorefter her anføres 1. Vers:

Der bo'de en Konge i Østerdal,
hans Navn var Hagen den kjække;
han Stridsmænd havde foruden Tal,
hans blotte Navn kunde skrække.
Blandt andet han har i sin Alderdoms Stund
en Datter, som nævnes i alles Mund
for Ragnhild den Fagre.

Videre findes Viserne: Hendrik han vilde sejle fra Land, Axel Thorsons Vise, Dronning Dagmar spaas, Dronning Dagmar ligger i Ribe syg, Hr. Lovmand red sig under Ø og den lange Vise, Hr. Ribold var sig en Greve Søn, udi Løndom (52 Vers).

Ogsaa den vidunderlig dejlige gamle Vise »Verner Ravn« har paa Fischers Tid været sunget paa Øen. Ligesom de

øvrigt er den nu glemt; men en Afskrift af den har jeg fundet hos et Par ældre Folk paa Øen. Teksten stammer fra Vedels Hundredvisebog (II. Part Nr. 3); men da den er gaaet gennem mundtlig Overlevering, kan den vel fortjene sin Plads her:

Ravnen han flyver om Aftenen,
Om Dagen han ikke maa.
Den skal have den kranke Lykke,
Den gode ikke kan faa. —
Ravnen flyver om Aftenen.

Ud flyver vilden Verner Ravn
Saa vide over de Mure,
Der blev han var stolten Irmindlin
Saa sørgendes i hendes Bure.
Ravnen flyver o. s. v.

Han fløj sønder og han fløj nær,
Han fløj saa højt i Sky,
Saa han hende Irmindlin
Saa sørgendes sidde og sye.

Hør du liden Irmindlin,
Hvi græder du saa saare?
Er det for Fader eller Moder din
Du fælder saa modige Taare?

Det var Jomfru Irmindlin
Hun ud af Vindvet saa:
Hvo er du, der trøste vil
og høre paa min Uro?

Hør du vilden Valrav,
Og fløj du hid til mig;
Al min lønlig Angest og Sorg
Den vil jeg tælle for dig.

Min Fader gav mig en Kongesøn,
Vi vare hinandens Lige,
Min Stifmoder hannem bortsendte
Saa langt i østre Rige.

Saa gjerne havde vi tilsammen
levet,
Saa vel han stod mig an,
Hun vilde mig give sin Søstersøn,
Var ligere Trolde som Mand.

Jeg havde mig en Broder,
Herre Verner det var hans Navn;
Min Stifmoder ham omskabte
Til vildene Verner Ravn.

Og hør I Jomfru Irmindlin,
Og hvad vilde I mig give,
Om jeg førte Eder til Eders
Fæstemand,
Om I kunde med mig flive? —

Jeg vil dig give det røde Guld,
Dertil det Sølv saa hvide,
Kan du føre mig til min Fæste-
mand,
Og skille mig ved denne Kvide.

Beholde I selv Eders Sølv og Guld
Og hver' Eders Gave.
Den første Søn I med hannem faar,
Ham vil jeg af Eder have.

Tog hun saa den Ravnefod,
Lagde paa sin hvide Haand.
Hun svor det ved sin christne Tro,
At han skulde faa den Søn.

Saa tog han Jomfru Irmindlin,
Satte hende paa sin Bag,
Saa fløj han over det vildene Hav,
Sig selv til stor Umag.

Det var sig den vilde Ravn,
Hvilte han sig paa den Tinde.
Nu hviler vi, Jomfru, paa det Hus,
Som Eders Fæstemand er inde.

Saa drukke de deres Bryllup
Med Glæde og megen Ro.
Fyrretyve Ugers Dag derefter
Hun fødte en Søn saa fro.

Det var sig den vilde Ravn,
 Hvilte han sig paa den Tinde.
 Hvad I mig loved, stolt Irmindlin,
 Det drages Eder nu til Minde.

Der kom flyvende over den Tind'
 Den Ravn, der var saa led.
 Saa saare da græd baade Fruer
 og Møer,
 Saa haardt deres Hænder de vred.

Ud da gik han Nilaus
 Og bød hannem Borge bolde,
 Saa bød han hannem Hælvten
 sit Land,
 Maatte han sin Søn beholde.

Fanger jeg ikke det lidet Barn,
 Da det dig fortrydes:
 Jeg skal slaa dig selv ihjel,
 Og øde skal jeg dit Rige.

Saa saare hun græd og Hænder
 slog,

Det Barnet var ej en Mø.
 Dig skal have den vilde Valravn,
 Og skal det blive din Død.

Tog hun saa det lidet Barn,
 Svøbte det i hviden Lin.
 Farvel nu allerkjæreste Søn,
 Skyld er jeg udi Døden din.

Saa bare de ud det lidet Barn,
 Det læa paa Moderen og di'de.
 Da græd saa mange i Huset var,
 Det var stor Jammer og Kvide.

Ravnen tog Barnet i sin Klo,
 Saa gladelig monne han klukke,
 Hrr. Nilaus stod og saa derpaa.
 Saa sørgelig monne han sukke.

Hug da Ravnen det højre Øje,
 Drak Hælvten det Hjerteblod,
 Saa blev han til den skønneste
 Ridder,
 Der kunde paa Jorden go.

Han blev til saa dejlig en Ridder,
 Man havde med Øjen seet.
 Det var Irmindlins Broder selv,
 Som længe havde været forgjætt.

Alle de Folk, som hos monne staa,
 De fulde paa baren Ben.
 De bade til Gud i Himmerig,
 Og Barnet fik Livet igen.

Nu sidder Fru Irmindlin saa glad,
 Foruden al Sorrig og Kvide.
 Nu haver hun baade Broder og
 Søn,

Og sover ved Hrr. Nilaus's Side. —
 Ravnen flyver om Aftnen.

Den anden Meddelelse skyldes Fr. Hammerich, der var paa Fur, hvor han hørte nogle af de gamle Viser. Han nævner i Brage og Idun II. Viserne om Ragnhild, Hr. Lovmand og Havmanden. Han anfører en af Hr. Peder-Viserne, som han her hørte sunget med en ejendommelig Melodi, han aldrig før havde hørt. I Aaret 1831 d. 27. Juli var Kronprins Kristian (VIII) paa Fur, og i den Anledning blev der afsungen flere Sange. I «Den Viborger Samler» 1831 d. 4. August findes en af dem aftrykt. Forfatteren nævnes desværre ikke. Sangen er paa tre Vers og lyder saaledes:

Hil Dig, Drot! som vil os Smaafolk gæste,
 Ledt af Danersind og Forskeraand!
 Hytter gæster Du, ej rige Fæste,
 Strand, som nærer os med karrig Haand.

Gold paa Miner som paa Fortids Minder,
 Ingen Druer Landet bringer frem;
 Hvad Dig Vælskland bød, ej her Du finder;
 Koldt og øde er vort lille Hjem.

Men, hvad paa Din Færd Du høiest skatter,
 Kjærlighed til Dig, Du gjæve Mand!
 Deri kappes Furbos Søn og Datter
 Med enhver i Danerkongens Land.

Nogle Aar senere, i 1852, var Kong Frederik den Syvende paa en lang Jyllandsrejse og gæstede da ogsaa Fur.

For Furboerne var det en stor Dag, og Kristian Brink dristede sig endog til at paastaa, at Dagen var »mærkværdig i Nord«, i det Modtagelsesdigt, han skrev, og hvoraf det tidligere anførte Omkvæd er det eneste, jeg har kunnet opspore:

Dagen er stor,
 mærkværdig i Nord.
 Oh! Hvor maa den Furbo ej bramme! —

I Sommeren 1908 blev der sendt Meddelelse til Øvrigheden paa Øen om, at Kongeskibet »Dannebrog« med Frederik den Ottende om Bord vilde sejle gennem Fursund og muligvis lægge til ved Øen, der da ogsaa paa den angivne Dag klædte sig i Festdragt. De gamle Krigere fra 1848—50 og 64 stod opstillede ved Færgestedet i Søndagstøj og med Erindringsmedaillen paa Brystet. Men »Dannebrog« gled tavs midtvejs gennem Sundet — uden at hilse paa Furboerne, og man véd jo ikke, hvor mange Sange, der ved den Lejlighed kvaltes. Sært skulde det være, om ikke ogsaa en eller anden herovre havde lagt et Kvæde til Forherligelse af den folkekære Konge, Frederik den Ottende. —

Men selv om Furboerne ikke længer synger og digter saa meget som tidligere, saa har de fleste af dem dog endnu bevaret den Poesi i Sjæl og Sind, der er langt lodigere, end hvad der kan betros til Pen og Ord.

8.

Furboen i Folkemunde.

»Fur-Sund er kun 1500 Alen bredt, men det har dog altid været bredt nok til at dele Verden i to Dele: Fur og den øvrige Verden« (Danmarks Land). — Afstikkende i Dragter,

Sæder og Skikke, med overdreven Trang til Nydelse af den gode, danske Brændevin, levede disse faa hundrede Mennesker gennem Hundreder af Aar hinsides Sundet i deres egen gamle Verden. Men for den omboende Befolkning kom Furboen til at staa som en aparte, altfor gammeldags Fremtoning, som man gjerne saa lidt over Hovedet og nok kunde lide at have noget til Bedste, uden dog at gaa ham for nær; thi gode Næver har Furboen, der ikke blot kan dyrke den karrige Jord og drage Dræt paa Fjorden; men som ogsaa er rede til at ave en næsvis Nabo. — Men i smaa Mundheld og Skæmte-

Istransport over Fursund.

sprog giver deres Indtryk af Øboerne sig Udslag, og ofte er disse gamle gængse Talemaader ret rammende, og sammenligner man dem med, hvad Furboerne til Gengæld siger om Naboerne, og disse om hinanden indbyrdes, faar man et godt Bidrag til en Karakteristik.

Evald Tang Kristensen har opsnappet en Del af disse stedlige Talemaader (Jyske Folkeminder, Niende Samling, Kolding 1888, S. 98).

Ligesom Furboen har Ord for at ville *drikke* for meget, beskyldes Sallingboen for, at han vil *æde* lidt rigeligt.

Furboen spørger: »Hvad er Sallingboens største Glæde?« og svarer selv: »Æde!« Naar man nemlig staar paa Fur og raaber dette Spørgsmaal over Fjorden mod Salling, giver Bakkerne derovre fra Genlyd tilbage; men man hører kun de sidste to Stavelser i Spørgsmaalet.

Naar Furboen kommer fra Gilde, spørges han: »Hvem drak mest?« Men Sallingboen bliver spurgt: »Hvad for Retter fik I der?« —

»Han drikker som en Furbo og bander som en Tysker«, siger man om en, der i udpræget Grad bærer de nævnte Laster.

Ved Gilder og ved det daglige Maaltid beholder Furboen altid sin alenhøje Hat paa Hovedet. Naar derfor en fremmed kommer ind et Sted paa Fur og tager sin Hat eller Kasket af, betragtes det som en upassende Fornemhed, og Furboen spørger ham da, *om han ikke vil af Vesten ogsaa*. Det var ejendommeligt for de ældre Furboer, at de ikke brugte den almindelige Hilsen »god Dag«, naar de mødte hinanden paa Vejen, men derimod: No kommer wil eller: Ka' do hææl dæ? eller: Ka' do baa-aar dæ? —

»De' er inda godt o vær' hjemm ijen«, sa' Debelboen, han havde været i Masbad. Her ironiseres over Furboernes Stavnsbundenhed.

Det er forstaaeligt nok, at Harboørboen og Furboen, der i mangt og meget er hinanden lig, undertiden bliver Hovedperson i en og samme Historie; saaledes er den bekendte Historie: »Furboen i Havsnød« i Jens Kamps Danske Folke-minder bleven til »Harboørboen i Havsnød«.

To fattige Furbofiskere var draget ud for at fiske. Deres Baad var lille og skrøbelig, og da det ude paa Havet blæste op til en stærk Storm, var de i stor Knibe. Uvejret tog til, og den ene af dem især klagede og jamrede sig ynkeligt, og til sidst raabte han i sin Nød:

»Ak, kære Vorherre og alle hans Apostle, hjælp os i Land! Kommer a levende hjem denne ene Gang, saa lover a, te a vil give to store Vokslys til Fur Kirke!«

Den anden Fisker sagde: »Din sølle Stymp, du har knap en Gryde aa koge et Par Kartofler i, hvor vil du faa Vokslys fra til Kirken?« Men den første tyssede paa ham og sagde: »Din Taari, lad os blot snakke godt for »æ Mand«, til vi har naaet Land, saa kan vi se«.

Overtroisk er Furboen ogsaa, og mange Historier fortælles om, hvordan han desaarsags til kommer i stor Knibe:

En gammel Furbokone skulde en Dag koge Grød til Unnen og sendte saa sin Mand til Købmand efter Mel. Han udrettede

sit Ærinde og kom hjem med en Pose under Armen. Konen tømte den ud i Gryden, hældte Mælk paa og satte den saa over Ilden. Men da hun kort efter igen saa til sin Grød, var den steget op over Gryderanden og udbredte sig som en dampende Lavine over Skorstenspladen, Komfuret og ned over Køkkengulvet. Konen blev forfærdet og begyndte at skrike op og raabe paa Manden, der ogsaa snart viste sig og resolut rev Gryden af Ilden og satte den ned paa Køkkengulvet; men ogsaa her fortsatte den sin umaadelige Produktion. Konen tog da i sin Nød den Beslutning at løbe om til Nabokonen, en gammel »klog« Furbokone, der vidste Raad for mange Ting. Men inden hun var kommen ud af Døren, kom Købmandens Dreng hæsblæsende styrtende ind i Køkkenet og raabte: »A skul' sæøj fræ æ Kjømänn, te de it er Mi'l, men Natron, I haa' faa'tl!« — Saa sparede hun at gaa til den kloge Kone den Gang. —

Fr. Lindberg har i »Mæ aa Dæ« (Aarhus 1905) samlet den almindelige Folkeopfattelse af Furboen i et Vers om denne:

— — Ja, saa vel a no ta' æ Tap aa mi' Tønn',
 mæ æ Furboæ trowe a, te a saa vel begøn'.
 Si di go jo gja'n mæ Syvæjst po æ Huæ,
 aa en tøltommæs Træsko di haar po æ Fuæ;
 aa hjæmlawæ Tøj ær æ Baawsæ aa æ Jak, —
 de ær sjællen aa si en Furbo i Frak.
 I æ Mund en Stomp Piv' ælle Skro di haa-aar,
 faar en Uær ællæ taaw en Luwsing de slaa-aar.
 Di drekkæ som Swamp, aa sliær som Hææjst,
 aa bryer dem hwærken om Deejn ællæ Præjst [?].
 Æ Føø den tjænnæ di bæjst som di kan;
 men dæm flest di hintæ-ærn wal ud po æ Wand.
 Di er laangsom i Hannel aa senne i Taal,
 men no stærk aa no støtt aa no bredskaallær Kaal. —

I Sommeren 1908 er der bygget to Brohoveder ud i Fur Sund, eet fra Sallingsiden og eet fra Fur. Der skal daglig være fast Motorforbindelse med Fastlandet, og længe vil det vel saa næppe vare, før Furboernes Folkeejendommelighed bliver slæbt de 1500 Alen over Vandet, og almindelig jydsk Folkekultur ført over i dens Sted.